NICOLAI CLEMANGII
Theologi Parisiensis
Qui sub Concilio Constantiensi claruit,
SELECTÆ EPISTOLÆ
EX MSCto WOLFENBUTTELENSI.

Quibus *Reges*, *Pontifices*, aliosque *viros illustres*, ipsum denique CONSTANTIENSE CONCILIUM, enixe obsecravit, ut corruptos illo tempore Ecclesiasticorum mores emendarent, ac dissensionibus publicis mederentur.

CAPUT I.

De ardentibus CLEMANGII *votis, pro auxilio in publica Ecclesiæ calamitate, ante Concilium Constantiense per Ecclesiasticos excitata, à* CAROLO VI. GALLORUM REGE *quassatæ Ecclesiæ ferendo.*

Malorũ initium An. 1378.

TAmetsi tempestates, circa Concilii Constantiensis tempora Ecclesiam & rempublicam Christianam quassantes, *lenta & occulta per plura secula subrepentia* agnoscant *principia*: Seculo tamen XIV. An. 1378. *quadraginta* propemodum *annis ante Constantiense Concilium*, palam erumpentes Ecclesiam inundare cœperunt. Fatali quippe hoc anno, *Gregorio XI.* qui Avenioni in Gallia sedem habuerat, Romamque iterum se contulerat, defuncto, novus substituendus erat Pontifex. Hic *artibus* videbatur locus dandus, quibus sedes Papalis *in Italia* iterum firmaretur. Factum aut tentatum hoc multis machinis, callidis consiliis, suasionibus, corruptionibus, armata denique manu. Quæ callida machinamenta, ac publicarum in Ecclesia turbarum feralia initia, *Theodericus Vrie, in Historia Concilii Const. lib. 2. dist. 6. f. 37. seqq.* fuse exposita, vehementer illo tempore est detestatus.

Romanorum calliditas turbis prælusit.

Dolis majus *infortunium* accesserat, quando per artes & vim electus novus Pontifex *Bartholomæus, Neapolitanus, Archi Episcopus Barensis, Urbanus VI.* dictus, grandibus vitiis insignis deprehensus. *Theodorico Niemio*, aulæ Ro. Secretario, domestico illius temporis teste, *Turbanus: Theoderico* nostro *Vrie, Hist. Conc. Const. lib. 7. dist. 1. f. 179. omni malitia exercitatus, parricidaque*: Illustri *Stephano Baluzio, in Vitis Paparum Avenionensium, natura ferox, melancholicus, bibax, ebriosus, furiosus, vindictæ appetens, crudelis, immanitate barbarus*, audit.

Urbani VI. prava indoles.

Tristia hæc publicæ rei fata cum animadverteret Gallia, alium Papam, *Robertum, Comitem Gebennensem, Clementem VII.* elegit, quem moribus ornatiorem & regimini aptiorem censeret, *natura lenissimum, omnibus in rebus comem & humanum, liberalem, pauperum patrem, scientia literarum spectabilem, eorum qui illarum studiis dediti erant*

Clementis VII. melior ment.

rant fautorem, in dubiis sapientem, in adversis patientem, in injuriis non iratum, nec convitiis commotum, memorante *Baluzio, l.c. in præf.*

Cujus lenitas ac indulgentia tanta, ut in grande vitium ac magnum Ecclesiastici decoris detrimentum deflecteret. Utpote quam *Clemangius* noster, testis gravissimus, cuncta coram intuitus, amare deploravit in nobili suo opusculo *De ruina Ecclesiæ.* Cujus verba, ex *MSCto Academiæ nostræ Juliæ*, hæc sunt: *Quid Clemente nostro dum ad vixit, miserabilius? Qui ita se servum servorum Gallicis principibus addiceret, ut vix minas & contumelias, quæ illi quotidie ab aulicis inferebantur, deceret in vilissimum mancipium dici. Cedebat ille furori, cedebat tempori, cedebat flagitantium importunitati, fingebat, dissimulabat, largiter promittebat, diem ex die ducebat, his beneficia dabat, illis verba. Omnibus quos aut ars assentatoria aut ludicra in curiis acceptos ferebat, summopere placere studebat, eosque beneficiis promereri, quo talium patrocinio, dominorum gratiam & favorem assequeretur. His itaque & juvenibus nitidis & elegantibus, quorum maxime consortio gaudebat, singulos vere vacantes Episcopatus ceterasque præcipuas dignitates impendebat. Denique, ut Principum benevolentiam facilius assequeretur, assecutam foveret, fotamque conservaret, conservatam amplificaret, plurima ultro donaria atq; xenia illis dabat. Quascunque super clero exactiones petere voluissent, annuebat, ultro sæpius etiam ingerebat. Sic omnem clerum, secularium magistratuum dispositioni ita subjiciebat, ut Papa magis quilibet eorum, quam ipse putaretur.*

Clemens VII. Curiæ Gallicæ mancipium.

Ecclesiastica beneficia quibus distribuerit.

Duobis igitur his sic comparatis *Pontificibus*, publica res universa ubique debilitata atque enervata. *Romam* sane ipsam sub suo isthoc *Urbano* & successoribus pessum ire cœpisse, pœnamq; suæ temeritatis luisse, graviter commemoravit laudatus noster *Vrie*, l. c. f. 43. *Roma, quot & quantis subjecta fuerit traditionibus, cædibus, tribulationibus, bellisve intestinis ac punicis, norunt ipsi, referant & scribant iidem. Non dico ab alienis, non extraneis Principibus, sed ab eorum summis quos clamabant, Pontificibus. Qui tanquam Reges virga ipsos ferrea non tantum regebant, sed etiam tanquam vas figuli illos confringebant. Et, ut clarius edisseram, non modo jugulabant, decapitabant, in servitutem eos redigebant, vineas & segetes eorum sibi vendicabant, filios & filias sibi servos servasque faciebant: Verùm etiam totam urbem Romanam servam sibi fecerunt, & servituti tyrannice subjecerunt &c.*

Ruina Romæ sub Urbano & successoribus, ante Concilium Const.

Hac tempestate omnis virtus, morum decor, Christiana pietas, justitiæque religio succubuit. Pudori omni remoto grassari cœpit Ecclesiasticorum ambitio, rerum sacrarum turpis & execrabilis venundatio, insatiabilis avaritia. Quibus cuniculis publica res universa subruta ac convulsa penitus. *In principio, quo Urbanus VI. Papa creatus est*, scribit ingenue integerrimus *Vrie, l.c. dist. 7. fol. 48. incepit ipsum schisma. Quo crescente creverunt Simonia, avaritia, ambitio & cetera.*

Status Ecclesiæ illo tempore.

Cujus infandæ *corruptionis* turpissima *incrementa* fuse ac clare multis depinxit figuris oculatus testis, celeberrimus *Vrie, l.c. f. 48. 49. & dist. 8. fol. 50.*

Simo-

Simoniæ & sacræ venundationis publicum illo tempore forum non exhibuerit apertius ac manifestius quispiam, quam sincerissimus noster *Vrie* præstitit, *lib.*1. *met.*2. *fol.* 11. *&* *lib.*3. *dist.*2. *fol.* 60.61.62.63. *&* *lib.* 4. *dist.*7. *fol.*105.106. *Simonia regnum.*

Insatiabilem *bonoris cupiditatem, in toto Ecclesiastico statu* illa ætate dominantem, clarissime ob oculos posuit candidissimus *Vrie, lib.*3. *dist.*3. *fol.*64.65.66.67.68. *&* *lib.*4. *dist.*8. *fol.*108. *seqq.* *Arrogantiæ & fastus imperium.*

Porro *ad officia & munera sacra*, majora ac minora, *ineptissimos* quosque, *literis destitutos*, & moribus pessimis præditos, tunc temporis *promotos*, eruditis & honestis viris postpositis ac rejectis, amaris lacrymis deploravit *Vrie, lib.*3. *dist.*4. *fol.* 68. 69. 70. 71. 72. 73. Ratio fuit, quod non virtus & eruditio, sed auri & pecuniæ vis omnia & unice in Ecclesia tanquam in foro posset, teste *Vrie* luculentissimo. *Illiteratorum ac rudium in Ecclesia dominium.*

Accessit *præsidum Ecclesiæ tyrannis*, judice gravissimo *Vrie, lib.*3. *dist.*5. *fol.*73.74. *seqq.* Qui Ecclesias expilarent, insontes premerent, ac pro libidine de Ecclesiis disponerent. *Præsidum Ecclesiæ tyrannis.*

Quo affectato *Ecclesiasticorum dominio Imperii Ro. majestas* & gloria vehementer *imminuta* & tantum non fracta, conquerente cordato nostro *Vrie, lib.*3. *dist.*6. *fol.* 77.78.79.80.81. *Imperii Ro. supplantatio.*

Quibus corruptelis omnibus vim adjecit *Præsulum Ecclesiæ* illa tempestate *ignorantia*, literarum sacrarum & civilium turpis ac supina inscitia. Unde nata imprudentia, temeritas, crudelitas, omnisque publicæ rei ruina. Quippe quibus antistitibus *gradus sacri* non *nisi occasiones lucri*. Quod indignissime tulit *Vrie, lib.*3. *dist.*7. *fol.*82.83.84.85. *Præsulũ ignorantia.*

Immanissima hæc vitia *ansam* dederunt, in immedicabili ista Ecclesiæ corruptione, multis viris doctis, non solum *querendi* ac deplorandi miseram Ecclesiæ fortunam, sed & acerbius in Pontifices universumq; clerum invehendi, vitia taxandi, ac mores meliores præscribendi. Id quod ex candidissimo nostro *Vrie*, luculenter patet. *Querelæ bonorum publicæ.*

Alii eousque progressi in illis turbis, ut *aperta fronte* autoribus *summis Pontificibus sese opponerent*, eorum jugum excutiendum suaderent, omnemque eorum autoritatem, qua abuti viderentur, vellicarent. Quod tanto studio atque animi impetu aliqui fecerunt, ut inde hæreseos notam ferrent, & ad supplicium publice raperentur, utpote qui decreta ac statuta Pontificum fregissent. Quales *Wiclefus*, *Hussus*, *Hieronymus Pragensis*, aliiq; plures. Quorum etiam fata descripsit *Vrie, lib.*3. *dist.*8. *f.*95. *seqq.* *&* *lib.*4. *dist.* 12. *f.*120. *Emendatores violenti.*

Alii *magis* visi *moderati & cauti*, in aulis versati, vel aulicorum mores imitati, viri magni, Theologi ac Politici, alia obviam illis malis via eundum judicarunt: Publicis nimirum obtestationibus, admonitionibus, precibus, literis atque epistolis devotissimis, ad Reges atq; Pontifices exaratis. *Reformatores moderati.*

In his reformationis suscipiendæ patronis cum excelleret & *Clemangius*, illustris *Parisiensium Theologus*, elegantia literarum celebris, pectoris candore, sed & animi præsentiâ alios antecellens, non destitit *molliorem* hanc inire *viam*. Crebras proinde, easque ornatissimas, sed & gravissimas, neque occultis tamen aculeis destitutas, ad Reges *Clemangii genio.*

atque Principes, Gallos externosq; dedit literas, quibus eos deliniret atque ad emendationem corruptelarum istarum invitaret.

Anno 1393. Clemangius hanc scripsit epistolam.

En ergo calcaria CLEMANGII, *Gallorum Regi* CAROLO VI. *addita*, quibus tantum Principem ejusque curiam ad desideratam emendationem superiorum corruptelarum instigaret. Scripsit hanc epistolam Parisiis, *Anno* circiter 1393. vivente adhuc CLEMENTE VII. Pontifice, summo Avenionensi, qui Urbano VI. in Italia dominanti oppositus fuerat, haud longe tamen ante ejus obitum, qui securus *A.* 1394. adeoque illo tempore, quando schisma quindecim jam annos duraverat, & mores depravati increbuerant, ac virtus sopiri, simonia crescere, omnisque confusio oriri cœperat. Unde pro temporis conditione *molliuscula* adhuc hæc *epistola*, emendationi quæsitæ sacrata. Auctis dein turbis ac vitiis, pessundataque tandem omni Ecclesiasticorum virtute, sub sequentibus Pontificibus, *Bonifacio IX*, *Innocentio* VII. *Gregorio* XII. *Alexandro V. Johanne* XXIII. *& Benedicto* XIII. usque ad Concilii Constantiensis remedia, graviores indies literas, sale uberiori adspersas, atque profundius penetrantes, quin & acrius mordentia scripta adjecit. Quod testabitur acre & doctum *ejus* opusculum *de Ruina Ecclesiæ, ex MSCtis Bibliothecæ nostræ Academicæ* mox *Parte* III. exhibendum. En autem ardentia Clemangii vota ex *MSCto Wolfenb.*

CAROLO VI. FRANCORUM REGI CLEMANGIUS.

Res magnas ausus Clemangius. Zelus religionis.

NOn meum, *Princeps Christianissime*, fugit animum, quot adversum me *calumnias* concitem, quantis me *æmulorum morsibus* ac latratibus objiciam, qui humilis atque ignotus sensu, pariterque natu junior, *Tuæ* sublimi *Celsitudini* de rebus magnis atq; arduissimis scribere adorior.

Nihil salutare absq; obtrectatoribus.

Sed *zelus* ardentior domus Dei, qui mihi ad hoc audendum dux, adjutor, impulsorq; est, apud tuam, ut confido, clementiam me excusabit. Quæ si aures placidas præbuerit, *piisque* dignabitur meis *hortatibus* mentem benignissimam inclinare, linguas ac *maledicta obtrectatorum* facile despiciam.

Quonam usque igitur, *Princeps Potentissime*, quousque tandem hanc *miserabilem sanctæ Ecclesiæ sectionem* patiere? Quamdiu sacrosanctam Christi religionem cachinnis atque irrisionibus infidelium subjacere permittes? Quousq; igitur domus Dei ædificium, sacrosancto pignore sangvinis proprii filii structum, consecratum & dedicatum, tuis temporib' corruere & demoliri sines?

Diuturna calamitas Ecclesiæ ante Concil. Const.

Ecce, jam *trinis* exactis *lustris*, Petri navicula horribili disjecta tempestate, dissipatur: Alternisque & adversis flatibus adeo concutitur, ut ruptis jam magna ex parte compagibus vix sibi cohæreat. Hinc Scyllam videt, hinc Charybdim. Hinc Scyllæi pertimescit monstri canibus lacerari, inde Charybdis raptissimæ dira voragine sorberi.

Pauci sollicitè de salute publica.

Vix tamen *tam longis temporibus* de illa tantis ex periculis eruenda, in tranquillumque portum perducenda, aliquis cogitavit. *Rarus* est, qui ejus vicem doleat, aut qui de illius sit salute sollicitus.

Præsides Ecclesiæ salutis publicæ prodigi.

Dormit nauclerus, dormiunt remiges, & in tanto tamque periculoso naufragio *torpentes* sopiuntur. Est sane, ut verbo dicam Virgilii: Est iste *consanguineus lethi sopor*. Quis enim, nisi sensus inops, navi in tali constituta tempestate, cum capitis sui periculo in ea dormiat? Quæ autem alia res hanc plagam crudelissimæ

Negligentia antistitũ Ecclesiæ.

mæ divisionis intulit Ecclesiæ, nisi *sopor ministrorum ac gubernatorum?*

Seminaverat homo Christus bonum semen in agro suo. Cum autem (juxta Evangelicam parabolam) *dormirent homines*, venit inimicus homo & superseminavit Zizania in medio tritici, & abiit. Ecce quomodo seminator Zizaniorum, tempus *soporis* ac *negligentiæ colonorum* ad spargenda suæ nequitiæ semina vigilanter explorat? Noctem quippe, quæ tempus somni est, & tenebras, princeps tenebrarum diligit. Unde & *noctem* Propheta metuens, propter hostiles insidias, ad dominum clamat: *Custos quid de nocte?* In mari siquidem magno & spacioso mundi hujus, cantu Syreno & dulcisono delectati *obdormiscimus.* Hoc est, si quis metaphoram non intelligit, dum *rerum temporalium* blanda & fallaci *suavitate* nimium capimur atque allicimur, in hisq; *patriæ obliti*, requiem quærimus, quasi in molli strato, languido inertique *ocio torpescimus*: Et qui vigili cursu ad patriam tendere debueramus, dulciaque Syrenum carmina, perniciose blandientia, surda velut aure vitare atque declinare, illis capti atque consopiti, tum patriam fugimus, tum in periculum exitiale pertrahimur. *Sopitis* autem *gubernatoribus*, quis *navem periclitari* miretur, quæ ductu ac regimine destituta, ac ventis undique permissa, facile in Syrtes aut scopulos aut vastos gurgites incurrit.

Negligẽtia præfectorum causa corruptionis.

Voluptates præferuntur publicæ rei studio

Quomodo autem navi periclitante, nos à periculo liberabimus? Si in navi steterimus, nobis cum illa pereundum est: Sin vero extra evagemur, salus nos effugit. Cum extra navem Ecclesiæ nulla sit salus. *Nisi enim in navi manseritis, salvi esse non potestis*, verba sunt *Pauli in Actibus Apostolicis.* Una nobis est ratio, una spes salutis, ut & *in navi simus* & *in illa non dormiamus*, sed ad nostram & illius salutem vigilemus, ipsosq; *dormientes rectores*, voce, precibus, instantia, pulsu denique & magno clamore excitemus: Discipulorum formam exemplumque secuti, qui valida jactati tempestate, Dominum in navi dormientem trepidi atque conterriti excitaverunt. Dormiebat autem Dominus corpore, veritatem in se *nostræ infirmitatis* insinuans: Mente autem divinitateque vigilabat, qui per se ipsum in canticis loquitur: *Ego dormio & cor meum vigilat. Nautæ* autem *nostri*, quibus Catholici est navigii commissa custodia, non tam corpore, quam *mente dormiunt:* Suæ curæ, suæ custodiæ, sui oneris atque officii, sui postremo nostrique periculi immemores: Quos tamen vigilare oportuerat, illumque diligenter meditari versiculum: *non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.* Sed si *illi* in tanto naufragio dormire non metuunt, numquid & *nos* debemus cum illis somniculoso torpore resolvi, totamque ratem, totamq; vecturam fluctibus oppressam demergi permittere?

Ecclesiæ corruptio non celanda.

Hactenus, *Rex Clementissime*, te ab hujus periculosissimi operis congressu ætas excusavit, somnumque tibi aliquamdiu pueritia indulsit, nondum ad tantas res intelligendas confirmatis animi viribus. Quamdiu autem ætas imbecillior te vacare coegit, nos ab iisdem etiam vacare, & quodammodo *tecum quiescere necesse fuit*, qui sine te duce ac signifero parum poteramus.

Rege minore nel parum agi potest.

Sed numquid qui dormit non adjicit, ut aliquando consurgat? Expergiscere tandem aliquando, *Princeps Illustrissime.* Consurge, somnumque, puerilia desideria, juvenilesque curas abjice, cum matura ætate animos indue.

Animus additur Regi ad emendationem Ecclesiæ.

Aggredere & magnos jam jam maturus honores.

Aperi oculos tuos, & vide, in quanto versere periculo, in quanto nos & sancta Ecclesia, & fides Catholica, imò orbis universus. Tuum est, his mundi mederi languoribus, his Ecclesiæ cladibus subvenire, fidem tueri, pacem quærere, malum furiale schismatis abolere.

Virtus majorum æmulanda.

Æmulare *virtutem majorum* tuorum Illustrissimorum, qui pro Ecclesiæ defensione nullum laborem recusaverunt, nullum periculum adire timuerunt. Sit hoc gestorum tuorum, quæ te multa & gloriosa manent, initium, & tam faustum prosperumq; principium cæterorum sit operum tuorum felix auspicium. Noli in tua fama & gloria, quæ te tua terra, quæ gentibus incoli-

tur, sublimen prædicat, hanc labem, ut sancta Ecclesia, à tuis *clarissimis atavis* egregie dotata, potenter protecta, latius ampliata atque propagata, excellenter ac mirifice illustrata, turpi miserabilique ruina decidat. Succurre parenti fili. Rex reginam adjuva, liber captivam libera, sospes ægram sana, miles invictâ fortitudine militanti auxiliare: Tunicam Christi inconsutilem, quam nec cruenti milites sciderunt, per *impios & carnales Christianos* nefaria *ambitione* laceratam, resarcire stude.

Nec te *labor* terreat reiq; *difficultas.* Facilè opus expletur, in quo *Christus* operator adest, comes, auctor, adjutor. Ubi autem ille adjutor erit, si in *sponsæ suæ* negotio non fuerit? Quid dico sponsæ suæ, cum *suo* potius dicere debuerim? Suum namque est, quicquid sponsa virtutis, quicquid gratiæ, quicquid fructus & bonitatis, quicquid pacis, quicquid salutis, quicquid honoris & dignitatis, quicquid denique unitatis & concordiæ habet.

Auxiliũ divinum in emendatione promittitur.

Quis ergo illum non adfuturum suo operi & negotio crediderit, cujus ipse non solum adjutor, sed principalis opifex, motor & ductor est? In virtuoso enim quolibet opere, Dei magis dici debemus adjutores, quam ille adjutor noster: Quamvis utroque locutionis genere scriptura utatur. Sed illa est in omni actione principalior causa, quæ cæteras ad agendum prævenit, ac præmonet, & quæ illas etiam in agendo dirigit, cæteræ autem velut ministræ illi subserviunt. Inde est quod per Paulum clara voce dicitur: *Dei adjutores sumus.*

Summa autem dignitas, Deo *servire*, Deiq́ue adjutores esse. Si illi servire regnare est, quos magis illi servire decet, quam eos, qui volunt & gaudent *regnare.* Hinc est, quod ad Reges Propheta ait: *Servite Domino in timore.* Quod autem acceptabilius servitium potes illi facere, quam suam ex tanta calamitate *Ecclesiam liberare.*

Poterat ille Ecclesiam continuo solo jussu, imo solo dictu, imo etiam solo nutu liberare: Qui *omnia dixit, & facta sunt: Et omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra.* Sed *non solus* hoc vult agere: Verùm homines in tam glorioso opere, socios atque adjutores habere: Ut inde sibi apud se meritum comparent, apud homines laudem honoremq́ue acquirant. Vide quantos inde fructus sis consecuturus, & noli te frustra laboraturum æstimare.

Deus agit per media in terris.

Incipe igitur, o pugil Ecclesiæ invicte, incipe. Quid? usque ad hæc tua tempora Deus te intactum, integrumq; servavit, ut perfectum integrumque honorem inde reportares, nec tuorum antecessorum gloria in Ecclesiæ subventione fraudareris.

Inchoandum.

Nec defuturum tibi *hominum* crede *auxilium.* Mox enim ut ad hoc te adspirare universorum cætus fidelium agnoverit, tibi Reges, tibi Proceres, tibi exteræ nationes adjungentur, qui tuum in hac re fidelissimum ductum jamdudum parate ac voluntarie expectant. Quicquid autem singulis erit industriæ, quicquid virtutis, & facultatis & potentiæ, libenter impendere curabunt. Adeo cujuslibet fidelis animus hujus boni optatissimi flagrat desiderio votivisq; accenditur ardoribus.

Bonis cœptis favent boni.

Procul autem sit à tuis moribus, ut tam pia fidelium vota irrita facias, spemque ingentem in hac materia de te conceptam velut cassam atque inanem evacues.

Unum ausim dicere, cuivis mortalium utilius fuisse, non nasci, quam *hujus nefandæ divisionis* fautorem atque alitorem permanere. Nonne autem fautor quodammodo est, qui in Ecclesiæ pacificatione suam operam suumque laborem, vel apte impertiri denegat, vel inerti negligentia dissimulat?

Dissensio publica ante Conc. Const. in Ecclesia.

Nec ista propterea, *Rex optime*, dixerim, quod de *tua regia majestate* tale aliquid suspicer. Absit, ut de tua optima natura, suo generoso instinctu ad omne bonum inclinatissima, tale aliquid sinistri sentiam. Sed idcirco ea dixi, ut, si qui tam infeliciter nati essent homines, qui hanc sacratissimam *concordiam* turbare atque impedire conarentur, apertius videas, in quantum se damnationis barathrum præcipitent, ne venenato talium sermone, pestifera suasione, deludaris. *Datum Parisiis.*

CAP.

CAP. II.

De acribus CLEMANGII *calcaribus*, BENEDICTO XIII. *ſ. Petro de Luna, Pontifici recens in Gallia creato, additis, quibus eum ad tranquillitatem publicam conciliandam & mores* Eccleſiaſticorum corruptos emendandos *incitavit.*

NAta ſub *Urbano* VI. & *Clemente* VII. Pontificibus, in *Italia* & *Gallia* ſedentibus, acerba *diſidia*, ſummum ſibi in Eccleſia faſtigium utroque unice arrogante. Natique ſub his *depravatiſſimi Eccleſiæ mores:* Ut ſurſum deorſum ferri jam viderentur univerſa. Propullulaverat, teſte *Vrie*, publica ſub Urbano *Simonia, ſacrorumque nundinatio, cleri faſtus & arrogantia, avaritia eorum inexplebilis.* *Ætas Eccleſiæ prava ante Concil. Conſt. ſub Urbano VI.*

Verùm illa *Urbani* in Italia & Clementis in Gallia *ætas*, etſi *inurbana* ſatis & inclemens, ſequentibus tamen proxime comparata urbana & clemens dicenda. Quæ cum effluxiſſet, orta ſub *Bonifacio* IX *& Benedicto* XIII. ætas pejor, imo maledicta, judice noſtro *Vrie, lib.* 3. *diſt.* 7. *fol.* 48. *Secunda ætas*, inquit, *iſtius ſchismatis cœpit ſub Bonifacio. Sed illa pejor, pravior & nimis ſcelerata. Nam tunc illius ætate, qua regnabat, floruit avaritia, ſuccrevit ſimonia, & cetera mala, imo peſſima. Sub eo mala initium fortitudinis ſuæ acceperunt.* Quod paucis, non tamen abſque gravi indignatione, confirmat, *lib.* 4. *diſt.* 1. *fol.* 180. *Bonifacius* IX. *avaritia illectus, totam fœdavit Chriſtianam dignitatem.* *Ætas pejor ſub Bonifacio IX.*

Hoc igitur Bonifacio in Italia creato, in Gallia à Clementis obitu dignitate Papali eminuit *Petrus de Luna, Hiſpanus, Arragonenſis, Benedictus* XIII.

Hic *Petrus de Luna* à doctrina virtutecq; ante dignitatem Papalem inſignia ſuo tempore meruit encomia. Ut ab eo in ſedem Pontificalem Avenioni evecto ſibi ſponderent viri boni opem, calamitati Eccleſiaſticæ ferendam.

Hoc igitur fine *Clemangius* noſter, Pariſiis degens, recens creato huic Pontifici Avenionenſi devotas ſcripſit literas An. 1394. quibus animum porro adderet ad diu deſideratam in Eccleſiaſticis *morum emendationem* ſuſcipiendam, indeque *pacem publicam* procurandam.

Ante verò quam *calentia* audiamus *Clemangii vota*, *genium* ac *mores* hujus *Petri de Luna*, quibus *ante adeptam dignitatem Papalem* inſignis fuiſſe fertur, contemplari par fuerit. Ut conſtet, qui factum, ut *Clemangius* tam confidenter novum hunc Pontificem ad publicam Eccleſiæ corruptæ emendationem hortaretur. Deinde, ut judicet lector, an priſtinos ſuos mores in thronum papalem ſecum advexerit, an cum honoribus mores animumque mutaverit. Præcipue, cum conſtet, unum hunc Pontificem maximam creaſſe poſtmodum Eccleſiæ moleſtiam, qui artibus circumvenire totum orbem, conſilia regum ſalubria eludere, & vel blanditiis vel armis declinare univerſalis Conſtantienſis Concilii juſſa contenderit. Quam illius pertinaciam *Vita Petri de Luna ante Papatum acta.*

ciam, mirasque artes, uti *Acta Concilii Pisani & Constantiensis* abunde testantur, ita *Theodericus Vrie* graphice depinxit, *lib.7. dist.6. fol.186. & libr.8. dist.5. fol.205. 206. & dist.6. fol.207. seqq. & dist.7. f.211. & dist.8. f.213.*

Delineare verò rectius hunc *Petrum de Luna Cardinalem*, ad fastigium dignitatis Ecclesiasticæ evectum, haud poterimus, quam adhibitis coloribus, ab illustri *Stephano Baluzio* novissime suppeditatis, ex antiquis tabulis magno studio depromptis.

Petrus de Luna ingenio polluit,

Memorat nimirum *Baluzius in Notis* ad *Vitas Paparum Avenionensium, fol.* 1182. *Petrum de Luna, Decretorum Doctorem, hominem* fuisse *ingeniosum*, judice experto, & in curia Romana tunc temporis versatissimo, *Theodorico à Niem*: Qui à multis ob peritiam & virtutem diligeretur atque laudaretur. *Apprime eruditus* habitus *in omni fere scientia*, ex sententia *Johannis Nideri* Theologi, qui itidem illa ætate vixit, & Concilii Constantiensis ac Basileensis fata vidit, in opere historico, *Formicarii* nomine olim insignito, novissime *Auspiciis Serenissimi Ducis RUDOLPHI AUGUSTI* hic Helmstadii luci reddito, & *De Visionibus ac revelationibus* inscripto, iterumque hoc anno *Operis Historici ac Moralis*, quo illius seculi facies descripta, charactere ornato, p. 287.

doctus,

religiosus,

Froissardo Petrus de Luna Cardinalis audit *vir valde* religiosus, *sanctus, & vitæ contemplativæ addictus.* Petri Abbatis S. Facundi testimonium de Petro de Luna addit *Baluzius*, qui Cardinalem Gebennensem ceteris Cardinalibus dicentem audiverit ante Urbani VI, electionem: *Multos Cardinalium illius temporis dignos corona Pontificali, interque eos Cardinalem ex Arragonia Petrum de Luna, qui vir bonus vitæq; probæ, etsi valdè juvenis.* Menendus quoque Episcopus Cordubensis, cum ante ingressum conclavis Cardinales dispexissent *de viro Papali fastigio digno*, dixisse fertur, in dissensu *primas tulisse Cardinalem de Luna. Alvarus Martini* de integritate Petri de Luna ex Cardinali Gebennensi hoc retulisse dicitur testimonium: Cum omnes reliqui Cardinales, Anagniæ agentes, in Urbanum sextum consentire nollent, unum Cardinalem Petrum de Luna sibi servasse ulteriorem disquisitionem juris, *eo quod nimis esset conscientiosus.* Quam conscientiæ suæ puritatem pluribus dein coram Gebennensi Cardinale testatus ipse Petrus de Luna.

Cardinalis juvenis,

conscientiosus

Ex quibus testimoniis adductis *Baluzius* colligit, Petrum de Luna *usque ad ea tempora* existimatum fuisse virum eruditum & bonæ famæ.

Repudiat dein *Baluzius* de Petro de Luna censuram Alphonsi Eremitæ apud Odoricum Rainaldum, eum eruditum fuisse Doctorem & magnum in scientia, sed *optandum, eum tantum fuisse in profunda, humili, & non ambitiosa conscientia.*

Ambitiosus habitus.

Multo minus admittit *Baluzius* Gregorii XI. cum Petrum de Luna crearet Cardinalem, publicum de eo affatum: *Caveas, ne tua luna patiatur Eclipsin.* Eo quod *calliditatem* Petri, *sophismatibus verbisq; fallacibus imbuti*, cognovisset. Quam sententiam ex eo refellit *Baluzius*

Augurium de Petro de Luna.

zius, quod si Gregorius XI. Pontifex *fraudulentum* istum Petri de Luna *animum* cognovisset, Cardinalem eum non fuisset creaturus. Ut *Spondani* potius conjecturæ sit adstipulandum, qui autumet, illa sic esse confecta ex postremis Petri de Luna facinoribus, quando Pontifex factus omnium consilia ac voluntates eludere artificiose didicerat. Cui rei testem advocat *Baluzius* Theodoricum à Niem, qui à Gregorio Cardinalem hunc factum ajat insignium ejus virtutum ac meritorum consideratione.

Lectoris sagacis judicio relicta sunto universa, qui pro suo ingenio exploret, an simulandi artis peritissimus *Petrus de Luna*, cujus documenta Pontifex summus factus irrefragabilia dedit, ambitionem, & ad apicem Papalis dignitatis solertem contentionem, consiliaque in omnem fortunam mutanda haud obscure præ se tulerit *Cardinalis*, quod subodorati plures coætanei, sed premendum rati, an demum in throno cum honore mores commutaverit. Vividissimi certe ingenii fuerit, in omnem fortunam compositi, gloriæ avidissimi, dignitatis tenacissimi, & spem opinionemque aliorum eleganter fallere docti.

Ceterum à Gregorio *Cardinalis Diaconus S. Mariæ in Cosmedin* factus *Petrus de Luna* exeunte A. 1375. Proxime statim sequenti A. 1376. cum Promotore suo Gregorio XI. *Romam* profectus. Ubi palatium suo titulo conforme optime instruxisse ac resuscitasse dicitur. *Cardinalis creatus Anno 1375.*

Ab *obitu Gregorii* A. 1378. cum Cardinales consilia agitarent de novo Pontifice creando, noster dixisse fertur, notante *Baluzio*, se in denominatione Papæ nihil contra conscientiam suam facturum. Quod utro intellexeris modo, callidum sapit ingenium.

Ex quo conclave ingressi, *d.* 8 *April.* aëre sereno *fulmen* inter tonitrua conclave tetigisse ex aliis refert *Baluzius*, & quidem *cameram Petri de Luna feriisse*, lumine eam replendo ac nonnihil inflammando, absque omni tamen damno Petro de Luna aut rebus ejus illato. Unde collegerint aliqui, eum futurum papam. Etsi alii duo cubicula fulmine tacta dixerint, ex quo aliud ortum augurium, Cardinalem Petrum de Luna & Cardinalem Gebennensem, cujus itidem conclave fulgure illustratum, fore Antipapas. Ridet autem has *fabulas* cum *Spondano* vir magnus. Maxime, cum alii in artem diabolicam magicamve Urbani VI. hoc fulmen derivare non dubitaverint. *In electione novi Pontificis camera Petri de Luna in conclavi electorum fulmine tacta.*

Quod igitur urgente populo Romano, uti *Vrie Hist. Conc. Const. lib. 2. dist. 6. f.* 40. 41. pluribus recensuit, Romani aut Italici sanguinis Papa esset eligendus, nonnullorum consilium, in gratiam Romanorum aliquem Papam tantisper salutandum, prorsus improbasse fertur, his verbis: *Se vitulum conflare nolle, aut genua coram Baal flectere: Se unum genuinum expectare Papam.*

In ipsa electione *Urbani VI.* primam ei vocem à Petro de Luna datam esse, observat *Baluzius*. Electione facta, cum obstrepentibus Romanis Cardinales è conclavi diffluerent, aliis se extra urbem con- *Elegit Urbanum VI. Romæ.*

 feren-

ferentibus, aliis in urbe domum petentibus, in his Petrus fuisse de Luna notatur, qui equo, etsi non absque discrimine vitæ, domum vectus. Ut adeo maneret Romæ Cardinalis Petrus de Luna, donec in thronum eveheretur Pontifex Urbanus VI.

Inter citatos autem ad *Urbanum* in thronum evehendum Cardinales (*Vide Vrie l. 6. f.* 41.) invitus tandem comparuisse dicitur Petrus de Luna. Unde conjicit *Baluzius*, Petro de Luna *scrupulum* subnatum de *legitima Urbani VI. electione*, quæ vitio facta non valeret. Scripto quoque dein, re omni accuratius expensa, electionem illam prorsus improbasse, qui erat genius in omnem fortunam versatilis, novique semper consilii haud expers.

De legitima Urbani VI. electione subdubitavit.

Indubitato tamen asseverat *Baluzius*, ultimum aut penultimum ivisse Anagniam Petrum de Luna, quo reliqui Cardinales sensim confugerant, novorum in ancipiti negotio consiliorum capiendorum causa, notante & nostre *Vrie*, *l. c.* Memorabile verò, quod alii addunt, monente Baluzio, eum frustra quid ab Urbano VI. petiisse, indeque animo motum dixisse: *Quare ego stabo hic cum Domino nostro? Quia ipse nihil facit de his, quæ peto. Certe non servirem Deo, si non faceret mihi bonum.*

Votorum apud Urbanum VI. non factus compos eum deseruit.

Quas impias voces comparati ad apostasiam animi indices fuisse ex Rainaldo observat *Baluzius*.

Mox *die* 20 *Sept.* Cardinalis *Robertus Gebennensis* in Gallia electus *novus Papa*, *Clemens VII.* dictus. Qui ex tempore suæ electionis rationem aliis Regibus atque Principibus aperuit.

Novum Pontificē in Gallia Clementem VII. sectatus est.

Ab hoc Clemente VII. novo in Gallia Pontifice, Petrus de Luna in Hispaniam ablegatus, *ult. Dec.* Egit & *Barcinoni*, ab Hispaniæ Regibus non ante admissus, quam quis duorum illorum Pontifex verus esset, cognovissent. Quapropter aliquamdiu in Hispania hæsit, non ut Cardinalis, vel legatus, sed ut *regnicola*. Quo tempore contigisse creditur *disputatio solennis R. Schem Tof*, Judæi Hispani, *cum Petro de Luna Cardinali Arragonensi*, de Messia. Donec Clemens ab Hispanis reciperetur, existente in Hispanorum conventu Petro de Luna.

Clementis VII. in Hispaniam legatus fuit.

A. 1394. missus à Clemente VII. Lutetiam, non ut schisma propagaret, sed ut partes Clementis tueretur, cum ibidem ageretur de modo Ecclesiam ad unionem reducendi. Atque tunc quidem Petrum publice defendisse *viam cessionis*, tanquam optimam, scribit *Baluzius*.

Lutetiam ablegatus Viam cessionis à Papatu laudavit.

Panischolæ insignem & *locupletem* habuit *Bibliothecam*, referente *Baluzio*, cujus multi codices in *Bibliotheca Colbertina* hodie extent.

Insignem Bibliothecam habuit.

Patre usus viro illa tempestate clarissimo, *Johanne Martinez de Luna*, Barone de Ilveca, matre *Maria Perez de Gotor*.

Parentes ejus.

Cum tandem *eodem anno* 1394. Clemens VII. Avinione diem obiret supremum, ab ejus obitu laudatus *Petrus de Luna* Cardinalis *electus Papa*. Omnis illa res, mortis in *Clemente*, resurrectionis aut exaltationis in *Petro de Luna*, sequentem in modum gesta est, com-

Creatus Papa.

commemorante *Baluzio*, *l.c. f.* 562. *seqq.* ex vetusto autore, oculato teste.

ANNO Domini M CCC XCIV. die Mercurii, quæ fuit
„ *XVI. Septembris*, in palatio pontificali Avinionensi *mortuus* est Do-
„ minus *Papa Clemens VII.* natione Gebennensis, ex Comitibus Ge-
„ bennensibus, qui obiit dicta die *circa horam sextam.*

„ Et *ea die* hora Vesperarum in ipso palatio congregati sunt
„ infra scripti Domini *Cardinales*: quos ego in camera paramenti
„ dicti palatii congregatos vidi, videlicet:

Episcopi Cardinales.

„ D. *Petrus de Corsinis* de Florentia, Cardinalis *Portuensis.*
„ D. *Guido de Maloesso* Lemovicensis, Cardinalis *Prænestinus.*
D. *Johannes de Grangia* Burgundus, Cardinalis *Tusculanus.*
„ D. *Nicolaus de Branchacius*, de Neapoli, Cardinalis *Albanensis.*
„ } omnes præsentes.

„ D. *Jacobus de domo regali* de Arragonia,
„ Cardinalis *Sabinensis.*
„ D. *Johannes de Novocastro* Burgundus, Cardinalis *Hostiensis.*
„ } Hi ambo absentes erant, non tamen legati, sed pro suo solatio, primus in Arragonia, in Ecclesia sua Valentinensi, secundus in Lothoringia.

Presbyteri Cardinales.

„ D. *Guillelmus de Agrifolio* Lemovicensis, Decanus collegii,
„ tituli sancti Stephani in Cœlio monte.
„ D. *Leonardus de Giffono* de regno Siciliæ, frater Minor,
„ tituli sancti Sixti.
„ D. *Bertrandus* Lemovicensis, dictus *Hierosolymitanus*, tituli sanctæ Pudentianæ.
„ D. *Thomas de Pistorio* Tuscus, dictus *Neapolitanus*, tituli
„ sanctæ Praxedis.
„ D. *Johannes de Parma* Lombardus, dictus *Venetiarum*, tituli sancti Cyriaci in Thermis.
„ D. *Johannes de Murolio* de Alvernia, tituli sancti Vitalis.
„ D. *Petrus de Tureyo* Lugdunensis, tituli sanctæ Susannæ.
„ D. *Johannes de Bruniaco* Gebennensis, dictus *Vivariensis*,
„ tituli sanctæ Anastasiæ.
„ D. *Martinus de Salva* de Navarra, dictus *Pampilonensis*, tituli sancti Laurentii in Lucina.
„ D. *Johannes de Vivario*, dictus *Auxitanus*, tituli sanctorum Johannis & Pauli.
„ D. *Petrus* Lugdunensis, dictus *Anciensis*, tituli sancti Petri ad vincula.
„ D. *Guillermus de Vergeyo* Burgundus, tituli sanctæ Cæciliæ.
} omnes præsentes.

„ D. *Petrus* Cardinalis Hiſpaniæ. Hic non habuit titulum, quia
„ nunquam fuit in curia, & creatus de novo.

Diaconi Cardinales.

D. *Hugo de ſancto Martiale* Lemovicenſis, ſanctæ Mariæ in Porticu.
„ D. *Petrus de Vernbio* Lemovicenſis, ſanctæ Mariæ in via lata.
„ D. *Petrus de Luna* Arragonenſis, ſanctæ Mariæ in Coſmedin.
D. *Amedeus de Saluciis*, ex Marchionibus de Saluciis, ſanctæ Mariæ novæ. { Iſte hac die non erat præſens, ſed in beneficio ſuo de Bolina. Venit tamen poſt & interfuit ſepulturæ
„ D. *Galeotus de Petra-Mala* de Arecio in Tuſcia, ſancti Georgii ad velum aureum.
„ Die Veneris, *XVIII. Septembris*, ſepultura facta fuit corporis,
„ hora ante tertiam. Et receptum fuit corpus de capella magna palatii, & portatum ad ſanctam Mariam Eccleſiæ cathedralis Avini-
„ onenſis, ubi congregati erant Cardinales. Celebravitque Miſſam
„ *Dominus de Giſſono* Cardinalis, & fecit ſermonem.
„ Completa novena, omnes prædicti Domini Cardinales præſen-
„ tes numero XXI. intrarunt *conclave* die ſabbati *XXVI. dicti menſis*,
„ in veſpere. Qui unanimiter & concorditer *elegerunt in Papam prædictum Dominum Petrum de Luna*, ſanctæ Mariæ in Cosmedin, *die*
„ *Lunæ*, immediatè ſequenti vigiliam dedicationis ſancti Michaelis.
„ Qua die hora prandii exiverunt conclave, & duxerunt dictum Do-
„ minum Papam ad noſtram Dominam de Dominis Eccleſiam cathe-
„ dralem. *Fuit impoſitum ipſi nomen Benedictus Papa XIII.*
„

Alia ex vetuſtis monumentis petita deſcriptio vitam & thronum papalem deferentis Clementis VII. & in vacuam mox ſedem evecti BENEDICTI XIII.

„ *ANno* à nativitate *M. CCC XCIV.* die Mercurii, *XVI. Septembris*,
„ inter nonam & decimam horam, fel. rec. Dominus Clemens
Papa VII. anno ſui pontificatus XVI. animam ſuam creatori ſuo red-
„ didit. Die Veneris immediate ſequenti, corpus ejus traditum in Ec-
„ cleſia Avinionenſi juxta ſepulturam Domini Johannis XXII. Eccle-
ſiaſticæ ſepulturæ, Tunc in collegio erant *viginti quatuor Cardina-*
„ *les.* Quorum *viginti & unus* erant *præſentes* in curia, videlicet,
„ Domini
„ *Petrus* Portuenſis, dictus *Florentinus.*
„ *Guido* Peneſtrinus, dictus *Pictavenſis.*
Johannes Tuſculanus, dictus *Ambianenſis.*
„ *Nicolaus* Albanenſis, dictus *Cuſentinus.*

Jaco-

" *Jacobus* Sabinensis, dictus *de Valentia*, in Arragonia. } Hi erant
" *Johannes* Ostiensis, dictus *de Novocastro.* } absentes.
" *Guillelmus* tituli sancti Stephani in Cœlio monte, dictus *de Agrifolio.*
" *Leonardus* tituli sancti Sixti, dictus *de Giffono.*
" *Bertrandus* tituli sanctæ Potentianæ, dictus *Hierosolymitanus.*
" *Thomas* tituli sanctæ Praxedis, dictus *Neapolitanus.*
" *Johannes* tituli sancti Cyriaci in Thermis, dictus *Venetiarum.*
" *Johannes* tituli sancti Vitalis, dictus *de Murolio.*
" *Petrus* tituli sanctæ Susannæ dictus *de Tureijo.*
" *Johannes* sanctæ Anastasiæ, dictus *Vivariensis*, ViceCancellarius.
" *Petrus* sancti Petri ad vincula, dictus *Aniciensis*, Pœnitentiarius.
" *Martinus* sancti Laurentii in Lucina, dictus *Pampilonensis.*
" *Johannes* sanctorum Johannis & Pauli, dictus *Auxitanus.*
" *Guillelmus* sanctæ Cæciliæ, dictus *de Vergeijo.*
" *Petrus*, qui fuit Episcopus Oxomensis, dictus *de Hispania*, non habebat titulum, & erat absens.
" *Hugo* sanctæ Mariæ in Porticu, dictus *de Sancto Martiale.*
" *Petrus* sanctæ Mariæ in via lata, dictus *de Vernbio.*
" *Petrus* sanctæ Mariæ in Cosmedin, dictus *de Luna.*
" *Amedeus* sanctæ Mariæ novæ, dictus *de Salutiis.*
" *Galeotus* sancti Gregorii ad velum aureum, dictus *de Petra-Mala.*

" Qui quidem Domini Cardinales præsentes die sabbati XXVI. ejusdem mensis modicum post horam vesperarum *conclave intraverunt.* In quo, die lunæ XXVIII. ipsius mensis, prædictum Dominum *Petrum sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconum Cardinalem* in summum Pontificem elegerunt, qui *Benedictus Papa XIII.* voluit nominari.

" Et subsequenter die sabbati *tertia mensis Octobris* prædictus Dominus *Benedictus* fuit per dictum Dominum Guidonem Episcopum Penestrinum *in Presbyterum ordinatus.*

" Et postmodum die Dominica quæ fuit *XI. die mensis Octobris*, idem Dominus noster in magna Capella *missam celebravit.* Intra cujus solemnia per dictum Dominum Johannem Episcopum Ostiensem *consecratus* extitit.

" Et postea, dato prius in fine Missæ presbyterio consueto, fuit per dictum Dominum Hugonem Sanctæ Mariæ in porticu in *Diaconum Cardinalem coronatus.*

" Et deinde, more in talibus *fieri consueto, per villam Avinionensem equitavit.*

CEDULA CARDINALIUM
CONGREGATORUM IN CONCLAVI,
in quo Benedictus XIII. electus est.

„ ANno Domini M CCC XCIV. die *XVI. mensis Septembris*, felicis
„ recordationis Dominus Clemens Papa hujus nominis VII. obiit
„ Avinione, pontificatus sui anno XVI. Cujus corpore tradito sepul-
„ turæ, Domini Cardinales pro futuri electione Pontificis celebranda
„ conclave intra palatium apostolicum intraverunt. Ibidem cupien-
„ tes pestiferum schisma, nunc proh dolor in Ecclesia Dei vigens, pro
„ viribus abolere, & animarum saluti providere, quandam *cedulam*
„ *confecerunt* & ordinaverunt. Cujus tenor sequitur de verbo ad ver-
„ bum.

„ NOS OMNES & singuli sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardina-
„ les, congregati pro electione futura in conclavi, ante altare, in quo
„ missa communis celebrari consuevit, pro Dei servitio, unitate Ec-
„ clesiæ suæ sanctæ, ac salute animarum, fidelium omnium, promitti-
„ mus, & juramus ad sancta Dei Evangelia, corporaliter per nos ta-
„ cta, quod absque fraude, dolo, & machinatione quibuscunque, ad
„ unionem Ecclesiæ & finem imponendum schismati, proh dolor in Ec-
„ clesia nunc vigenti, quantum in nobis erit, laborabimus fideliter &
„ diligenter: Et per nos, quantum ad nos pertinet seu etiam pertine-
„ bit, dabimus pastori nostro & gregis dominici ac vicario Christi,
„ Domino nostro futuro, qui erit pro tempore, auxilium, consilium
„ & favorem: Nec ad impediendum vel differendum præmissa dabi-
„ mus consilium vel favorem, directe vel indirecte, publice vel oc-
„ culte. Et ista omnia & singula, & alias etiam ultra præmissa omnes
„ vias utiles & accommodas ad utilitatem Ecclesiæ & unionem prædi-
„ ctam ejusdem, sanè & veraciter, sine machinatione, seu excusatio-
„ ne, vel dilatione quacunque, servabit & procurabit possetenus qui-
„ libet nostrum, etiamsi assumptus fuerit ad apostolatum, etiam usque
„ ad cessionem inclusive per ipsum de Papatu faciendam, si Dominis
„ Cardinalibus, qui nunc sunt, vel erunt in futurum, de iis qui sunt
„ nunc vel majori parti eorundem hoc pro bono Ecclesiæ & unitatis
„ prædictæ videatur expedire.

„ Et ego *Guido Episcopus Penestrinus* supra scripta juravi & promisi, &
„ manu mea me hic subscripsi.

„ Et ego *Johannes Episcopus Tusculanus* præmissa promisi & juravi &
„ manu mea me subscripsi.

„ Et ego *Nicolaus Episcopus Albanensis* præmissa promisi & juravi &
„ manu mea propria me subscripsi.

„ Ego *Leonardus* tituli sancti Sixti *Presbyter Cardinalis* præmissa pro-
„ misi, & manu propria me subscripsi.

„ Ego *Bertrandus* tituli sanctæ Potentianæ *Presbyter Cardinalis* præ-
„ missa promisi & juravi, & manu mea me subscripsi.

„ Ego *Thomas* tituli sanctæ Praxedis *Cardinalis* præmissa promisi &
„ juravi & manu propria hic me subscripsi.

„ Ego *Johannes* tituli Cyriaci in Thermis *Presbyter Cardinalis* præ-
„ missa suprascripta promisi & juravi, & manu mea me sub-
„ scripsi.

Ego

„ Ego *Johannes de Murolio* tituli ſancti Vitalis *Presbyter Cardinalis*
„ ſupra ſcripta promiſi & juravi, & manu mea me ſubſcripſi.
„ Ego *Petrus* tituli ſanctæ Suſannæ *Presbyter Cardinalis* præmiſſa
„ promiſi & juravi, & manu propria me ſubſcripſi.
„ Ego *Johannes* tituli ſanctæ Anaſtaſiæ *Presbyter Cardinalis* juravi &
„ promiſi ſupra ſcripta, & manu propria me ſubſcripſi.
„ Ego *Martinus* tituli ſancti Laurentii in Lucina *Presbyter Cardinalis*,
„ ſupra ſcripta promiſi & juravi ac manu propria me ſubſcripſi.
„ Ego *Johannes* tituli ſanctorum Johannis & Pauli *Presbyter Cardi-*
„ *nalis*, promiſi & juravi ſupra ſcripta, & manu propria me ſubſcripſi.
„ Ego *Petrus* tituli ſancti Petri ad vincula *Presbyter Cardinalis* ſupra
„ ſcripta promiſi & juravi & manu propria me ſubſcripſi.
„ Ego *Guillelmus* tituli ſanctæ Cæciliæ *Presbyter Cardinalis* ſupra ſcri-
„ pta promiſi & juravi, & manu propria ſubſcripſi.
„ Et ego *Petrus* tituli ſanctæ Mariæ in via lata *Diaconus Cardinalis* ſu-
„ pra ſcripta juravi & manu propria ſubſcripſi.
„ Et ego *Petrus* ſanctæ Mariæ in Coſmedin *Diaconus Cardinalis* jura-
„ vi & ſubſcri ſi manu propria.
„ Et ego *Amedeus* ſanctæ Mariæ *Diaconus Cardinalis* juravi & manu
„ propria ſubſcripſi.
„ Et ego *Galeotus* ſancti Georgii ad velum aureum *Diaconus Cardi-*
„ *nalis*, qui prædictam cedulam propria manu ſcripſi & me ſubſcripſi.
„ *Florentinus*, *de Agrifolio*, & *de ſancto Martiale* ſe non ſubſcripſerunt.
„

„ Poſt præmiſſa, Domini Cardinales elegerunt in ſummum Pontifi-
„ cem R. Patrem Dominum *Petrum de Luna Cardinalem Diaconum.*
„ Et demum *anno* Domini M CCC XCV. *die prima menſis Julii*
„ in Villa nova omnes Domini Cardinales prædicti, uno excepto, ſcili-
„ cet Pampilonenſi, in præſentia Dominorum Ducum Bituricenſis, Bur-
„ gundiæ & Aurelianenſis, reputarunt *viam ceſſionis* Domini Papæ &
„ ſui adverſarii *meliorem*, *breviorem*, *faciliorem*, *pro unione aſſequenda*
„ & magis ſedativam conſcientiarum.
„ Ex prædicta autem *cedula* & deliberatione Dominorum Cardi-
„ nalium prætactorum orta fuerunt *multa dubia.*

Hæc fide Baluzii ex tabulis antiquis *de Electione Petri de Luna.* Iſtorum *dubiorum* præcipua absq; dubio fuerunt illa, quæ à *Theoderico Vrie* longa ſerie ſunt deſcripta *libro quinto* integro, *f.* 133. *&* *ſeqq.* Eædem quippe conditiones, Gregorio XII. Pontifici Italo recens electo præſcriptæ, vanæ in utroq; fuerunt, & in longiſſimas lites abierunt, neque *Savonenſi colloquio*, neque *Concilio Piſano* terminandæ, ſed in acerba *Concilii Conſtantienſis* remedia ſervatæ.

Quod adeo novus hic Pontifex Avinionenſis *Benedictus XIII.* tam ſancte ad quærendam pacem eſſet obligatus, celebris Galliæ Theologus, *Clemangius* noſter, *literis ad recens creatum hunc Papam Avenionenſem* datis animum ei addere, & ad deſideratam *tranquillitatem*, *morumq; depravatorum emendationem* calcaria addere laboravit. In cujus mox *Clemangius novũ hunc Papam Benedictum*

mox curiam Avinionensem ab ipso hoc Pontifice pellectus, *Secretarii* munere ad tempus est defunctus: Donec Benedicti hujus fulmina, in Galliæ Regem vibrata, calamo nostri Clemangii imputata, Clemangio pericula crearent maxima. Quæ & curiam Benedicti & functionem aulicam deserere, sese à dura suspicione excommunicationis Papalis scriptæ purgare, & locum ab insidiis tutum quærere compellerent.

Ad reformationē hortatus est. Clemangius Papæ Secretarius factus. Exul ex aula papali.

Hac itaque epistola, adulationis experte, candoris indice, Benedicti XIII. novi Pontificis affectum sibi vel inscius comparasse videtur Clemangius, ut inter suos ministros in aulam eum pertraheret Benedictus. Sed & cum fortuna ansa grandis fuerit infortunii. Uti integritatis hoc persæpe est præmium, cum suâ primum placuerit modestiâ, tanto graviores tandem dare pœnas.

Quemadmodum autem elegantia orationis & pectoris sinceritas Clemangium Benedicto commendarunt, ita definiri non potest, an *hoc* Benedictus occuluerit, uti erat callidissimus, *consilium*, qui *officio aulico* Clemangio oblato *os ei obturaret*, ut & de unione paranda & *moribus Ecclesiæ reformandis taceret*. Quamvis enim hoc quæsiverit, non sane hoc à Clemangio impetravit. Memorabile omnino, quod *Leonardus Aretinus*, Clemangii coætaneus, *Innocentii & Gregorii XII. Secretarius*, scribit de *Johanne Dominici*: Hunc virum doctum & eloquentem in Italia unionem primum ardenter ursisse, mox vero à Pontifice lauto Episcopatus bolo injecto non solum ad silentium perductum, sed & unionem ac pacem publicam pari affectu oppugnare cœpisse.

Elegans hæc querela *Leonardi* meretur ex *MSCto vetustissimo Augustæ Wolffenbuttelensis* hic repeti. *Leonardus Roberto Ruffo: Per binas jam literas à me petis, quid de Johanne Dominici existimandum sit, variumque de eo apud vos sermonem esse significas. Quid autem ego ad te rescribam de re difficili protinus & ardua? Nihil enim difficilius, quam mentem hominis intueri. Itaque nil dicam ipse de me: Sed qualis sit opinio nostrorum hominum de illo, ostendam. Præstantissimum esse virum, & scientia eloquentiaque eminere, nemo inficiatur. Querela tamen est adversus eum, quod cum ipse inprimis autor suasorque unionis fuisset, ac ceteros omnes ardentissime commoverit, tamen postquam episcopatus illi à Pontifice datus est, quasi medicata offa præclusis faucibus, nihil posthac pro unione sed multa adversus eam videtur suasisse. Atqui nemo, qui primo illum audisset, existimavit, munus Pontificis ab illo non rejici. Accepit tamen ut deprehenditur non ingrate, ac majora sperare illum ajunt, prodita causa, quam prius tam acriter perurgebat. Nos autem ut de mentis illius arcano nihil scimus, sic ea quæ agit moliturque, non probamus. Affirmamusque primo ejus ardori & studio hæc posteriora videri contraria, parumque sibi ipsi illum constare. Quod utinam sapientia quadam majori faciat, ac non ambitione. Ego quidem hunc hominem ut scis amo propter excellentiam virtutis. Atque eo magis doleo, ipsum in hanc adversam opinionem hominum incidisse. Nemo est omnium, qui peccare ignorantia illum putet, sed cupiditate animi transversum agi.*

Alia

Alia ſane mens noſtro fuiſſe apparet *Clemangio*, cui collata curiæ Papalis munera os obſtruere manusque reprimere non valuerunt, ut pium priſtinum *in morum emendationem* affectum illis extingui ſineret. Id quod ex ſequentibus epiſtolis abunde conſtabit. Niſi quis forte hoc urſerit, quod Curialis factus, Benedicto devinctus, ejus partes ſemper tuitus, & ſi quid ab ipſis etiam Gallis aut Concilio contra Benedictum tentaretur, conſtanter eum deinceps defenderit. Quod gratitudinis forte potius officium, quàm corrupti donis animi indicium putabimus: Etſi affectio in perſonam ſæpe occulti aliquid trahat vitii, quod modicum in homine merito ab homine diſſimulandum. Inſcriptio epiſtolæ in *MSCto* quoque *Wolffenbüttelenſi* hæc eſt: *Ad Dominum Benedictum, ad Romani Pontificatus apicem recenter aſſumptum, de ſchismatis extirpatione & paſtorali vigilantia admonitio.* En ergo *Clemangii* manum atque frontem.

Clemangius partes Benedicti occulte ſemper ſectatus.

BENEDICTO XIII. CLEMANGIUS.

GRandis, *Pater beatiſſime*, & forſitan multorum exiſtimatione, non abhorrens à temeritate videbitur *audacia*, quod ego humilis & pauperculus homuncio tuæ eximiæ dignitati, tuæque præſtantiſsimæ ſanctitati, ſcribere aggredior. Sic *lucifuga noctua* in ſolis jubar intuitum dirigit, ſua protinus exigua luce illius immenſo fulgore excœcanda. Sic *Pigmeus* in Athlantem ſublimia ſydera vertice pulſantem, *lapis* in magnum montem, *mus* in Elephantem, *hyſſopus* humilis in cedrum aſſurgit. Et, ſi Poëticas fabulas interere licet, ſic inefficaci alarum remigio Dædali Icarus in cœlum nititur, & Phaëton ineptus auriga currum Phœbi patris igneum conſcendere non timet. Iſte præceps in Erydanum dejectus, ille ſuo in mare lapſu, *vitreo* [ut ait Horatius] *daturus Nomina ponto.* Sic certant cygnis ululæ, ſic cum Orpheo Tytirus cithara contendit. Sic denique Troilus cum Achille infœlix atque impar congreditur, Dares cum Entello, Antheus cum Hercule.

Temeritatis notam declinat à ſe Clemangius, qui ad Papā ſcribat.

Verum, *pater Benedicte*, ſicut & *nomine* diceris, & *re*, ut mea fert opinio, tua inſignis & præclariſsima *virtus*, mihi atque plærisque intra hæc infœlicia tempora, omnium vitiorum fœcundiſsima, mirabilis, ingens tuus ac ſinceriſsimus *affectus*, quo ad pacem & ſalutem publicam tranquillamque Apoſtolicæ naviculæ ſtationem inardeſcis, cui nauclerus es & rector, de excelſo, niſi fallor, immiſſus: Tua præterea in omni laudum genere *fama* celeberrima, latius per orbis ambitum diſſeminata: Tuæ denique innatæ *benignitatis* præſtans *humanitas* ac *mansvetudo*, qua te in commune univerſis, tam puſillis quam majoribus *facilem, affabilem, familiarem* præbes: Mihi hunc auſum tibi ſcribendi præbuerunt, imo vero id à me quodamodo reluctante extorſerunt. Si quid itaq; per me in hoc erratum erit, illis imputabis.

Commendatio Benedicti XIII.

Sed *quibus de rebus* tuam ſanctitatem alloqui ordiar? Si te *laudibus ornare* tentem, & in medio conatu ſuccumbam, tibi *aſſentari* voluiſſe fortasſis arguar. Quod nec alteri me feciſſe memini, nec à te utique ducere velim initium. Hoc in primis ne forte aut metuas aut expectes, nequicquam me facturum polliceor: Qui *peſtem* hanc *capitaliſsimam*, Reſpublicas enormiter enervantem, ante omnia à puero ſemper exhorrui. Surgent proh dolor ſatis alii, & multo plures quàm opus eſſet, qui dicendæ veritatis expertes, *cœcaque beneficiorum ambitione* ardentisſimi, tuis ſtudebunt auribus ſubdole atque fallaciter *aſſentari*,

Adulationis maculam à ſe amolitur Clemangius.

vari, ne me, illius *artis gnatonicæ* imperitum, meas oporteat in ea re partes immiscere.

Veritatē scriptur. Clemāgium.

Utinam vel pauci superfint, qui *veritatem*, *quæ odium parit*, multitudinique hodie hominum inimicam, sed tuo tamen animo amicam, ut arbitror, tibi dicant. De quorum me sorte ac numero, & nunc, & si quando posthac aliud quidpiam scribere contigerit, pro mea virili aperte fore profiteor.

De officio Pontificis dicturus.

Non igitur à te beneficia postulatum venio, nec de meo, sed de *tuo profectu* tecum loqui gestio. *Tuum* autem merito dixerim *profectum* eum, qui toti Catholicæ Ecclesiæ communis est, cui regendæ & administrandæ Deo authore præes. Sicut enim Ecclesia tibi desponsata est, sic virtute connubii inter vos initi, communia debent esse inter vos omnia. Ut nihil tuum dicas quod non illius sit: Nihil etiam sui in illa, quod non æque tuum sit.

De dignitate Papali & muneris celsitudine.

Multis modis, *Pater beatissime*, is qui antea eras, esse desisti, &, sicut de Saule rege facto dicitur, *in virum alterum mutatus es*. *Petrus* eras, jam *Benedictus es*, Petriqúe successor. Sponsi paranymphus ac minister eras, ecce jam habes sponsam. *Et qui habet sponsam, sponsus est*, inquit Baptista. *Homo* particularis eras, homo nunc *communis* es.

Præclari characteres Pontificis.

Ne Platonicis idæis in te locum esse putes: Ovis eras, ecce *pastor* jam es, imo Princeps pastorum. Remigis officium in navi gerebas, *gubernator* & supremus nauclerus esse cœpisti: Qui *non* unius tuæ personæ, vel *rerum privatarum*, *sed totius navis Ecclesiasticæ*, & omnium quæ in ea vectantur, *curam habere* debes.

Affectuū privatorū expers sit Pontifex. Privatæ rei studiū est publicæ rei damnum.

Si quæ ergo *privata* tibi erant, (de *votis* loquor & *affectibus*) ea profecto exuere te convenit. Ne quid, quod *bono publico* possit aliquatenus obsistere, in te resideat. *Privati* solent quippe *affectus* bonis plurimum derogare communibus. Dum *cum publico* plærique *detrimento* suæ quærunt *rei familiari consulere*. Quod etsi in privatis quibusque pernitiosum est, in *principe* tamen exitiosissimum, qui debet *tutor* & *patronus* esse *Reipublicæ*.

Ergo memor tuæ sortis, & gradus & vocationis, *communes* in tuo animo fige *affectus*, studia, vota, desideria communia. Quid? In te communia sunt omnia, qui, ut communis esses, tuus esse desiisti, & meus factus es. Quomodo non meus es, qui *pater meus* es, qui *Pastor meus* es, qui denique, ut audenter dicam, *servus meus* es?

Si hæc falsa esse contendis, te ipsum quàm me prius argue falsitatis.

Pontifex est pater, pastor,

Annon *pater meus* est, qui me filium vocat? Si tamen vere vocat. Annon *Pastor meus* est, si de Christi grege sum, qui totius gregis Christi se Pastorem profitetur.

servus.

Annon *servus meus* est, si servus Dei sum, qui servum servorum Dei se appellare gloriatur.

Paternus affectus.

Si itaque *pater meus* es, vel potius, si *pater noster* es, *paternum* in nos *affectum* ostende, filios ama, filios erudi, filios mansvetudine corripe, & in pace educa. Hæc enim sunt vera principia ad patris officia.

Pastoris animus.

Si *pastor noster* es, super gregem vigila, illis pastoribus assimilatus, quibus propterea in ortu Salvatoris Angelus apparuit, quia custodiebant vigilias noctis super gregem suum. *Pastoris* erga nos *animum* indue, & non tanquam ovis te ipsum, sed tanquam bonus pastor, tuas oves pascas. Graviter namque apud *Prophetam Ezechielem mali pastores* à Domino redarguuntur, *qui se ipsos non oves pascunt*.

Pastoris officia.

Si autem quæris, *Quomodo pascas?* Pasce *verbo*, pasce *doctrina*, pasce ducatu & *exemplo*, pasce temporali *subsidio*. Pasce, bonos fovendo, malos & discolos corrigendo: Pasce, canes habendo, & feras arcendo: Pasce postremo, septa diligenter custodiendo, ne aliquo impiorum impetu rumpantur, & si forte rupta sint, cito reficiantur, ne fracto ovili, prædones irruant, lupi devorent, atque dispergant.

Pontifex servus cōmunis.

Quod si *servus* noster es, *ut te esse fateris*, vide, quam minime tuus sis, qui *totius pene mundi servus* esse cœpisti. Servus enim non sui juris est, sed alieni juris & arbitrii: Et quanto plurium est servitio addictus, tanto oportet ut *minus sit suus*.

Atten-

Difficillima functio Papalis.

Attende itaque & tecum considera, quam *duram* atque difficilem sis *provinciam* sortitus, qui *omnium Christi fidelium servus* effectus es. Quam parum tibi vacationis, licentiæ, ac libertatis sit, quam multum oneris ac sollicitudinis impositum, qui *mundo servire* suscepisti, universam Ecclesiam regere, uti animarum salutem, & de universo Christi grege, tuo ministerio commisso, rationem reddere. Cui plus committitur, plus ab eo quæritur. Et ubi crescit administratio, *rationes* etiam *ministerii* crescere necesse est.

Onera Ecclesiæ imposita.

Tanto quippe plurium ratio, per Dominum, cujus vicarius es, bonorumque dispensator, à te exigenda, quanto tu & tui antecessores, ultra *onera* a Domino & Ecclesia pridem imposita, *ampliora, nostris cervicibus imposuistis.* Qui,

Jura Ecclesiæ subtracta.

vacuatis Præsulatuum aliarumque dignitatum Ecclesiasticarum electionibus, sublato præterea à patronis omnibus jure collationum, dispensationem omnium graduum totius Ecclesiæ *ad vestrum revocastis arbitrium.* Utrum salubriter, *pro nobis*, ipsi videritis. Utrum *non utiliter* pro Ecclesia, non est epistolaris angustiæ discutere.

Virtutes Pontificis.

Esto ergo *fidelis* servus, *prudens*, *diligens*, *humilis*, *obediens.* Creditam tibi dispensationem attente recogita: Voluntatem Domini tui meditare: Præcepta exequere: Flagella pertimesce. Ut a Domino tandem audire possis: *Euge serve bone & fidelis, qui super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.*

Servitus Pontificis splendidissima.

Non est tua ista *servitus* vilis alicujus aut abjecti circa nos ministerii, ut inde erubescere debeas: *Honoris* potius & *dignitatis* est & *regalis sacerdotii*, ut verbo scripturæ utar. Quam si recte ad creditarum tibi ovium salutem administraveris, nullum prorsus terrenum imperium isti *egregiæ servituti* æquabitur.

In maxima pompa servitus vilissima. Præesse, nõ prodesse.

Si vero illam *ad proprium quæstum*, ad *pompam*, vel ad *fastum*, quod procul a te abfore crediderim, detorseris, *dominarique* & *præesse* quam *prodesse* malueris: Tunc profecto verissime imo vilissime *servus* eris. *Non* quidem, ut in titulo præfers, *servorum Dei*, quibus *imperare* non *servire* contendes: Sed cupiditatis, avaritiæ, superbiæ, libidinis dominandi, ancillarum diaboli, & in summa, tot *dominorum* quot *vitiorum.* Nam teste Domino, *qui facit peccatum, servus est peccati.* Et rursum primus tuæ cathedræ sessor ait: *A quo quis superatus est, hujus & servus est.*

Servitus cupiditatum.

Si autem scire vis, quantum à tuo pectore aliena debeat esse *libido dominandi*, eodem primo pastore docente clarissime cognosces, qui ad te atque ad pastores alios ita loquitur: *Pascite qui in vobis est, gregem Dei, providentes, non coacte, sed spontanee, secundum Deum: Neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in clero, sed forma facti gregis, ex animo.* Ubi pastoralis officii regulam, quam ab optimo suo præceptore didicerat, paucis verbis eleganter depingit. Cum & inprimis *cupiditatem*, velut *omnium malorum radicem*, maxime à pastoribus extirpandam censuit, & *superbam* clero, cui præsunt, *dominandi libidinem* sustulit, & plebis, per lumen boni operis ac doctrinæ exemplar ac formam esse admonuit. Et nil ficte aut serviliter, aut ex tristitia vel metu, sed omnia vere, syncere, voluntarie, & ex animo facienda demonstravit.

Dominãdi libido absit à Põtifice.

Onerosa & periculosa dignit. Papalis.

Hæc autem idcirco à me dicta sunt, ut intelligas, sicut satis, non dubito, intelligis, etsi *honor* tibi *eminentissimus* accesserit, *plus* tamen *oneris quam honoris*, plus laboris atque periculi, quam dignitatis aut fastigii tibi adjectum.

Sed libet ex hac generali commonitione, ad aliqua pauca, magis *in specie*, quæ pro tempore & rerum qualitate scribere institui, descendere.

Ruina Ecclesiæ ante Concil. Const. Publ. Eccles. dissidia ante Conciliũ Const. per Benedictũ XIII. debant cõponi.

Vides, *Pater beatissime*, non dico *Ecclesia* statum, sed *lapsum*, sed *ruinam*, & lamentabilem desolationem, quæ *schismate* horribilissimo, & omnium quæ fuerunt schismatum pestilentissimo, *anno jam decimo sexto*, cum tanta, quanta omnes cernimus, *spiritualium temporaliumque bonorum jactura*, conteritur. Huic *plagæ* ante omnia te mederi oportet: In hujus curam & sanationem labores tuos, tuas vigilias, tuos

tuos omnes conatus & ſtudia conferre. Parum prodeſſe poſſunt alii labores, niſi unus iſte præceſſerit. Quid prodeſt ægrotum bene paſcere, qui, quo magis paſcitur, eo magis læditur? Non eget infirmus alimento, ſed medicamento: Non dape, ſed ope, non documento ſed adjumento.

Porro ſi contumaces & indiſciplinatos filios paſtorali volueris ſeveritate cœrcere, nec libere audebis, nec commode poteris. Rebelles adverſum te faciet matris infirmitas. Non audient, non obedient, imperium contemnent, jugum excutient. Fruſtra, *languente capite letaliter vulnerato*, membris aliis, illo omiſſo, cura adhibetur. Nauſeam patiente ſtomacho, moxque injectos omnes cibos emittente, fruſtra alios artus, illo neglecto, regere laborabis, aut alimenti ingeſtione ſuſtentare. Hoc vulnus tuæ chariſſimæ ſponſæ tamdiu *neglectum*, tanto intervallo temporis *incuratum*, te medicatorem expectat & curatorem. Ad hoc te debes exiſtimare à Deo vocatum, à ſpiritu ſancto electum, imo vero in lucem editum. Tibi à Deo ſervata eſt illa gloria, honor iſte, laus iſta clariſſima atque perpetua.

Diſſidia longa ante Conc. Conſt.

Exurge ergo Benedicte Dei, ad opus tuum, & ad operationem tuam. Affer optatam mundo *pacis* benedictionem: *Maledictam* de Eccleſia expelle *diſcordiam*, morbum ſana, vulnus alliga, peſtem virulentiſſimi *ſchismatis* elimina. Feſtina, noli tardare. *Satis eſt ab aliis tardatum.* Ne dederis ſomnum oculis tuis, nec palpebris tuis dormitationem, nec requiem temporibus tuis, donec invenias pacem Domino, & tabernaculo Dei Jacob. Quale gaudium tibi eſſe poterit, dum tuam cernes dilectiſſimam ſponſam, tanto languore preſſam, tanti mali acerbiſſimi mole afflictam?

Calcaria Benedicto XIII. data ad revocandā pacem.

Sicut *bona* illius, ut ſupra dixi, tibi *communia* ſunt, ſic *ejus quoque mala tua debes putare.* Imo *tuo* magis quam ſuo ipſa *morbo* laborat. Tu caput illius es, vicem Chriſti in terris obtinens. Et quo alio ipſa quam capitis *vulnere* urgetur? *Capitis* ſui crudeli diviſione graviſſime torquetur atque cruciatur. Et quamvis ad partes alias vis doloris attingat, *fons* tamen *doloris totius ex capite profluit.* Quo tam graviter ægrotante, ſingula neceſſe eſt membra morbo laborare. *Tuum* itaque *vulnus*, ſi ſanum ſapis, *ſana.* Neque enim cum tam dira plaga ſanus aliquis te ſanum dixerit.

Mollisde- ſcript. curiæ Ro. reformādæ.

Capitis medela potior.

Quid autem in hac re tibi inculcanda pluribus me neceſſe eſt verbis tecum agere, qui alieno in re ipſa ſtimulo non eges, ſed tibi ipſi (ut audio) ſatis ſtimuli es, volucrique curſu tuum incitatorem ſpontanea voluntate præcurris. O te hac ſanctiſſima voluntate feliciſſimum, ſi illam vigilanter exequi maturabis, atque ad celerem exitum (quantum quidem in te ſitum erit) perduxeris. Quod duce atque adjutrice gratia cœleſti te facturum confido.

Quamquam *tam in ſalutari opere explendo non* tibi *defuturi* ſunt *adverſarii*, quos tibi antiqui hoſtis malignitas excitabit, qui ſuum de Eccleſiæ agro, vipereum ſemen auferri permoleſte feret. Surgent plerique *diffidentiæ* filii, *detractionis* alumni, *diſcordiæ* incenſores, *pacis* hoſtes, & ſuæ adverſum te iniquitatis venena diffundent, qui jam tuis præclariſſimis cœptis obſiſtere tentant.

Salutare negotium, multos habet adverſarios.

Sed non eſt, quod inde terrearis, aut tepeſcas, vel aliqua rerum difficultate frangaris. Tibi potius per hæc materia dabitur, qua acrius atque ardentius de virtute in virtutem aſſidue progrediaris. Nil tibi in hoc novum accidit, nihil mirum, nihil inſolitum. *Quæ unquam virtus æmulis caruit?* aut *liventis invidiæ faculas effugit?* In illam univerſi obtrectatores dentes ſuos exacuunt. Malevoli quique & pervicaces ſuum virus evomunt, eamque ſemper velut inimicam inſectantur. Inter has ſpinas, cruentis undique aculeis pungentes, creſcit, exurgit, eminet, & tanto clarius eniteſcit, quanto per aſperiora atque difficiliora erumpit.

Virtus adverſitate non frangitur.

Aſſiſtet tibi, noli timere, magiſter tuus cæleſtis, Chriſtus, cujus & vicem tenes, & cauſam agitabis, qui ipſam cauſam

Bonos auſpicia ſecundat Deus.

causam suam minime deseret, sed jugiter fovebit, diriget & provehet, qui te opere juvabit, præsidio proteget, & ab insidiis adversantium, suo fido ducatu, gressus tuos eruet.

Viri boni salutaria institutā adjuvāt.

Sunt item multi *bonæ voluntatis homines*, & propterea *pacis amici*: Quomodo cœleste oraculum est: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis*: Qui tibi adjutores erunt, seque felices ac beatos putabunt, & in hoc se natos gloriabuntur, si in hujus rei saluberrimæ agitatione aliquo tibi utili ministerio possint famulari. Quorum, ut existimo, operam non aspernabere.

Egregia laudes Petri de Aliaco, Cardinalis postremo Cameracensis.

En habes inter viros egregios *virum literis eruditissimum, fide, prudentia, probitate, commendatissimum*, & Zelo unitatis Ecclesiasticæ ardentissimum. *PETRUM, Cancellarium Ecclesiæ Parisiensis, & Regiæ Francorum Eleemosynæ ministrum*: Virum utique, ut breviter dicam, te tuisque moribus dignissimum: *Cujus ipsa quoque insignis virtus multa est improborum æmulatione sæpe lacessita, & quem plane alterum lumen nostri ævi dicere non dubitaverim*, quicquid de ejus nomine decerpere maledica perversorum lingua studuerit. Hunc in *pacis consiliis* adhibe participem, in laboribus consortem, in negotiis omnibus adjutorem. Hunc dilige, cole, amplectere. Huic quasi alteri tibi omnia committe. Et proculdubio non falleris, nec te talem magistrum elegisse pigebit.

Petrus de Aliaco suos habuit æmulos.

Consilia pacis ac reformationis Petri de Aliaco.

Conf. in Part. VI.

Hæc pauca, Pater beatissime, licet inculta, ad tuam Beatitudinem scribere voluntas fuit, quæ si minus honoris ac reverentiæ, quam par fuerat, habere videbuntur, tua mihi sanctitas ignoscet, qui *veritati puræq; fidelitati magis quam blanditiis studui*. Vale, Pater beatissime, tuisque, ut felici auspicio cœpisti, viam laudibus per *egregia ac memorabilia facta* magis ac magis aperi. *Datum Parisiis.*

Sinceritas Clemangiana.

CAP. III.

De publicis & impensis CLEMANGII *desideriis*, Generale Concilium Constantiense *rite instruendi, ac absque affectuum intemperie gubernandi, ad pacem publicam in Ecclesia consequendam &* morum reformationem *obtinendam.*

QUod jurato promiserant *Petrus de Luna s. Benedictus XIII.* in Gallia, & *Gregorius XII. in Italia*, se *cessuros Papatu sponte*, ut disidia feralia tollerentur, indeque *morum depravatorum emendatio* sequeretur, id se præstiturum simulaverat uterque. Imo & tertius *Johannes XXIII.* ejus artis conscius, id polliceri non dubitavit, de eventu parum sollicitus.

Verùm inter *Benedictum* & *Gregorium* tentatæ conciliationes irritæ prorsus & inanes in definito *colloquio Savonensi*. Artes utriusque non dissimulavit *Theodericus Vrie in hist. Concil. const. libro V. f.* 134. *seqq.* Promptior ad unionem ac pacem visus *Benedictus* in Gallia, quam *Gregorius* in Italia. Nisi ille callidior *artem occultare* didicisse videbitur *rectius* quam Gregorius, illo simplicior atq; apertior.

Hoc certum est, *Gregorio*, Colloquium Savonense declinanti, atque ita unionem deserenti, culpam omnem fuisse imputatam. Negari enim nequit, ab aulicis suis ministris vacillantem ejus in hoc negotio animum fuisse agnitum, nec ab omnibus probatum. *Theo-*

doricum à Niem, locupletisſimum teſtem, audiemus infra: Nec non ejus coætaneum, & in Gregorii curia ſimiliter Secretarii munere defunctum, *Leonhardum Aretinum*. Utriusque ſententiam ex *Manuſcriptis Wolffenbüttelenſibus*, *Helmſtadienſibus* atque *Gotanis* exponemus *Tomo II.*

In quam verò uterque conſenſerat viam, neque tamen inierat, in eam *Generalis Concilii Piſani* ope pertrahendos eſſe ambos, judicarant Chriſtiani nominis patres alii. Quod factum quidem, ita, ut remotis illis, reluctantibus licet, tertius ſubſtituereretur *Alexander V.* in ipſius Concilii celebritate. At verò iſti ſua nihilo minus gaudentes autoritate, conſilia reliquorum riſerunt, donec defuncto *Alexandro V.* & ſurrogato *Johanne XXIII.* hic nullis artibus parceret ſuas res locupletandi ſedemque muniendi.

Auctis ſic indies, *tribus illis* non publicæ ſed *privatæ ſuæ rei conſulentibus*, calamitatum cumulis, priora à Gallis ipſisque tribus Pontificibus ſuggeſta remedia repetita, ut tribus his publicam rem peſſundantibus *ceſſionis via* vel prece vel arte vel marte ingerèretur.

Johannes Gerſon, Academiæ Pariſienſis cancellarius, hanc compeſcendarum turbarum viam publicis commendavit ſcriptis, & *in Concilio* univerſali proxime tunc imminente, nimirum *Conſtantienſi*, rem conficiendam vehementer urſit. In quibus *Gerſonianis* excellit utiq; opuſculum A. 1410. haut longe ante Conſtantienſe Concilium orbi expoſitum, *De modo pacificandi ac uniendi Eccleſiam.* Quo & curate & animoſe iſtius temporis pericula, aptisſimaque omnibus iſtis malis medendi remedia expoſuit. Ut hoc ejus gravisſimum atque apertisſimum ſcriptum publica fere deinceps regula prægnantisſimorum conſiliorum atque operum præclarisſimorum, in Concilio Conſtantienſi effectorum haberetur. Quapropter præſtantisſimum hoc monumentum ex *Manuſcriptis vetuſtisſimis* depromptum mox *Tomo hoc I. Parte V.* exhibebimus.

Secutum itaque paulo poſt *Conſtantienſe Concilium*, *SIGISMUNDO IMPERATORE* opitulante. Huic optime conſulere conati ſinguli, quibus publica res *& morum in Eccleſia emendatio* videretur curæ. *Clemangius* horum non poſtremus, & ſuam contulit ſymbolam. Literis proinde ad *Nicolaum de Beja*, *Parlamenti Secretarium* exaratis, aperuit, quos Concilio optet *aſſeſſores*, quem aſſeſſoribus *genium*, quam tractandi *fidem*, deliberandi *modeſtiam*, concludendi *ſinceritatem*, caritatem denique, omnium conſiliorum atque decretorum condimentum.

Acriter ſimul perſtrinxit *fines Eccleſiaſticorum ad Concilium confluentium* diverſisſimos, plus publico negotio nocituros, quam profuturos. Quorum multi non publici boni cauſa, ſed *privati commodi* quærendi aut promovendi ergo, advolent, qui beneficia lauta, officia ampla, & favorem duntaxat Regum atque Epiſcoporum ambiant. imo, qui lites ſerant, cauſas intricatiores ſuis argutiis reddant, neque tranquillitatem ac pacem attendant.

Quas *favras artes Concilio exitioſas argumentum* epiſtolæ præmiſſum

missum, in *MSCto Wolffenbuttelensi* quoque exhibitum, hac detestatur formula: *Quod ad Concilium generale, non carnales homines, sed spirituales mitti deberent, nec quærentes quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. Tales enim à sancto & moventur & diriguntur & facile exaudiuntur.* En ergo Clemangii pectus.

NICOLAO DE BEJA CLEMANGIUS.

CUpio tibi aliquid scribere. Id enim magnopere a me exegisti. Ego autem tuis votis annuens id me facturum pollicitus sum. Sed qua de re potissimum scribam, mens in ambiguo est. Non quidem ex rerum inopia, quæ tantæ se cogitanti afferunt, ut non penuria me egenum, sed copia quid magis amplectar incertum faciat.

Sunt *bella civilia* nostrorum Principum, utinam non regno huic sicut cæteris exitialia.

Sunt armatorum publica & impunita *latrocinia*, qualia me in nullis umquam Historicis legisse memini.

Concilii Constantiense.

Est *Synodi universalis super Ecclesiastica* ut ajunt *pace* congregatio.

Satis autem jam pridem de *civilibus armis*, ad te atque alios nonnullos perscripsi, illa quæ quotidie evenire cernimus, jam tamen animo præsagiente conjectans. Sed utinam mens mea suo potius esset ludificata vano augurio, quam certiori commendata præsagio! Verum sicut res eunt, atque ire cœperunt, deteriora longe quam dudum modo conjicio, certamque & celerem regni vastitatem peccatis ejus exigentibus impendere arbitror. Caveant illi, qui in prælia partes acuunt, ne in publica quam accersunt clade privatam inveniant.

De *rapinis* vero latrunculorum, arma non ad hostium, sed ad civium oppressionem duntaxat ferentium, etiam sæpe alias conquestus sum. Sed ideo nunc conqueri omitto, quia nullam omnino spem, nisi desuper affuturam video, quin potius omnium maleficiorum liberiorem licentiam grassaturam autumo.

Officium cleri in calamitatibus publicis.

Quid igitur in tantis adversitatibus, & jam præsentibus, & jam instantibus, *nos Ecclesiasticos homines* facere convenit, nisi scuto *patientiæ* inexpugnabili nos instruere, ad armaque militiæ nostræ, quæ sunt *orationes* & lacrymæ, maxima animi contritione perfugere. Quæ *arma nostra*, juxta Apostolum, *non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum:* Hoc est, quod tam *validæ atque efficacia* debent esse apud Deum, ut possint ab illo impetrare bellorum compressionem, & mundo pacis desideratissimæ restitutionem: Quod ille per destructionem munitionum designare voluit.

Sed quomodo *aliena* digne deflebit mala, qui *propria* tam inveterata, tam gravia & acerba non deflet? Quomodo *aliis* opem feret, qui *sibimet* auxiliari & per infirmitatem nequit & per incuriam negligit?

Ut igitur morbus totius mundi generalis & gravissimus, levamen facilius inveniat, à *gravissimo vetustissimoque Ecclesiæ vulnere* incipiendum videtur. Maxima igitur instantia, cura ardentissima, nunc tota *Ecclesia* incumbere deberet *ad sui morbi in Synodo ista* curationem.

Ecclesiæ vulnera prius curanda.

Nomine autem *Ecclesiæ*, non solum *Episcopos*, ac *Presbyteros*, cæterosque *Ecclesiæ ministros* intelligo: Sed omnes *Reges* ac *Principes* Catholicos, *omnes* qui sensu, scientia, gradu, consilio, potentia & auctoritate aliqua præeminent: Imo generaliter *omnes fideles*, ut quemque vel devotio vel religio vel probitas, vel Zelus vel charitas aliqua commendat. Neque enim *majorum preces* magis sunt semper apud Deum efficaces, a quo præcipue est hujus diri vulneris

neris quærenda atque expectanda curatio. Ut qui propter nostra gravissima peccata nos tam graviter vulneravit, per suam clementem misericordiam & nominis sui gloriam, nos tandem pia dignatione respiciat, nos adjuvet, salvet, & liberet.

Absq; divino auxilio omnis Eccles. emendatio frustranea.

Satis enim longo experimento didicimus, quantum absque illius adjutorio, humana consilia, humanæ cogitationes, industriæque possint. Convenimus, modos pacis quæsivimus, vias aperuimus, subtili disputatione multa tractavimus, tot labores & remedia nostro judicio fructuosa tentavimus. Et quid omnibus his ad morbi medelam profuimus? Cum ex cunctis nostris laboribus perplexior morbus atque implicatior indies emerserit.

Concilio Constant. melior præscripta regula.

Proinde si volumus efficaciter ad hujus pestis abductionem laborare, alio decet nos ordine, *in hoc Concilio*, quam in aliis est hactenus actum, procedere. Non etiam sunt ad hoc opus mittendi, qui magis per suas *cupiditates* rem turbarent, quam aliquo pacis studio adjuvarent. Sed homines *ab ambitione* maxime *alieni*, & Zelo Dei atque Unionis ex sincerissima *charitate* affecti. Qui *non blanda assentatione propter quæstum Pontifices palparent*, non *partium* foverent *studia*, sed concordiæ salutaris amarent fœdera, *suorum* etiam *obliti commodorum*, solam Ecclesiæ utilitatem cogitarent.

Assessores Conc. Constantiens. quales esse debuerint.

Ambitio & assentatio inter Assessores Concilii Const. regnaverũt.

Quis enim speret, unitatem spiritus in vinculo pacis, inter tantas *ambitiones*, & pestiferas *assentationes*, posse recuperari? Non solet his artibus spiritus sanctus, pacis auctor & conciliator, invitari, sed magis profecto expelli & effugari. Ad illos venit pax cum Sancto spiritu, qui illam concordi quærunt charitate. Unde de Apostolis dicitur, quando venit ad eos Spiritus sanctus: *Et invenit eos concordes charitate.*

Charitas

Quamvis enim *in sententiis* possint esse plærique discordes, in *charitate* tamen debent esse universi *concordes*, id est, universi ex charitate ad concordiam niti. Qui enim *ex sincera charitate* concordiam quærunt, non inflata & pertinaci animositate suas sententias defendunt, non se aliis in sensu aut sapientia præferunt, nec sua lucra, suam gloriam, ambitiose quærunt. *Hi consiliis merito interesse deberent.* De *charitate* quippe scriptum est: *Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, sed omnia suffert.* Tales spiritus Sanctus visitat, talibus assistit, tales illustrat. Unde post verba supra memorata: *Et invenit eos in charitate*, continuo sequitur: *Et illustravit eos inundans divinitas deitatis.* Divinitus autem illustrati quid rectum sit, quid verum, quid sequendum, quid fugiendum in negotiis vident. Quod alii pulvere suæ cupiditatis excœcati sæpius videre nequeunt. Propterea talium sententiis & saluberrime acquiescitur, & perniciose resistitur. Quibus resistere, quid aliud est, quam Spiritui Sancto, qui eorum ore loquitur, resistere. Talibus enim illa vox Christi sicut & Apostolis dirigitur: *Non enim vos estis, qui loquimini: Sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.*

Cõcordia in Concilio quasi-ta principium.

Devotio in Deum futuris Concilii Const. mẽbris commendata.

Ut autem qui *concilio sunt interfuturi*, vera possent ad unionem charitate tendere, summa se deberent cura disponere, conterendo, confitendo, & à peccatorum inquinamentis *conscientias emundando*, ne fœdum aliquod aut malevolum in eorum cordibus inveniat, quo merito offensus ab eis avertatur. *Spiritus enim disciplinæ fictum effugiet: Mundus enim & incoinquinatus*; ut *lib. Sap.* de eo scriptum legimus.

Missa & processione sin Cõcilio nihil juvãt absque cordis puritate.

Quare mundum & bene purgatum requirit hospitium. Nonne autem fictus est, qui se mundum, justum, pacis amatorem, foris simulat, intus autem sordidus est, perversus, iniquus, mendacii ac discordiæ seminator. Si maxima pœnitentiæ diligentia se purificare laborat, qui ad Christi est communionem accessurus, quamobrem non æquali cura cor diluere studeat, qui Spiritum Sanctum cordis domicilio susceptorus est? Quid Missæ, quid publicæ processiones, nisi ad illius susceptionem sint cordium habitacula præparata? Quid est aliud gratiam Spiritus Sancti invo-

Preces publicæ & multæ cautiones in Concil. inutiles absque conscientiæ munditia. Pœnitentia totius populi Christiani optimo ad Conciliũ apparato. Devota jejunia processionibo publicis meliora. Regum ac Principũ in Conc. præsentia necessar. Pompam magnatũ

invocare polluta & indigna conscientia, nisi illam voce petere, moribus excludere? Non voces canoras exaudit vel attendit Deus, sed mentes decoras, non harmoniæ svavitatem, sed conscientiæ puritatem.

Nec solùm ad hanc felicissimam unionem postulandam, riteque a Deo impetrandam, debent se illi hoc modo præparare *soli, qui in concilio futuri sunt*, sed *ubique* catholicum *populum* debent ad similiter agendum prælati compellere. Et insuper Sanctorum Patrum more ad jejunia & abstinentias & alias afflictiones excitare, & post hoc solemnes processiones ad cœlestem iram placandam misericordiamque implorandam inducere. Quibus fidelium congregationibus, in singulis civitatibus & oppidis, concilium consummaretur.

Reges ac *Principes* æquum puto adesse, non quidem in regio fastu, verum in simplici, atra & lugubri veste. Sicut de rege Ninivæ legimus, quod ad divinam placandam iram, quæ civitatis eversionem propter illius peccata minitabatur, surrexerit de solio & abjecerit vestimentum & cum aliis plebeis indutus sit sacco. Quæ humiliatio tantum apud Deum valuit, ut denunciatum intra quadraginta dies urbis excidium averteret.

in Concil. Const. dissvasit Clemangius.

Principes siquidem, quanto propter auctoritatem, pompam, & fastum, dignitatibus inesse solitum, majora & plura committunt, tanto illos in publicis cladibus, quæ sæpe propter illorum peccata mundo inferuntur, maxime *humiliare* convenit. Quorum etiam *deprecationes*, si ex humili & contrito spiritu proveniant, DEUS magis attendit & magis ponderat. Quia sicut *personæ publicæ* sunt, ita *publica* quodammodo habent *vota* & *preces publicas*. Et propterea *illorum preces*, si dignæ sunt exauditione, *facile & cito Deus exaudit*. Sicut rogante David lues dira, quæ propter populi numerationem ipsum populum vastabat, illico conquievit.

Principũ preces penetrantiores.

Hæc ad te *de Synodi celebratione* calamo & cogitationi occurrentia scripsi, nihil aliud præ manibus habens, quod utilius hoc tempore scribendum censerem. Quæ dictu & scriptu parum utilia sunt, nisi facto & opere exequamur. Nempe folia verba & literæ sunt, fructus autem in exercitatione est.

CAP. IV.

De calidis CLEMANGII *lacrymis, quibus ipsum* Constantiense Concilium *devote obsecrat, injectis Synodo variis impedimentis ab instituto bono ne abstrahi se sinant; additis ad perseverantiam impensis precibus.*

SIc post multas Pontificum artes elusas *inchoatum* tandem *Constantiense Concilium*, tribus *Pontificibus*, si non reluctantibus, *ægre* tamen *ferentibus*. Quippe qui clare præviderent, de singulis actum fore. Qui minus in his sibi persvaserat, Papalem suam autoritatem sibi iri subtractum, Concilii decreto, *Johannes XXIII.* dubiam primus experiri fortunam debebat. SIGISMUNDO CÆSARI & *Principibus* atque *Magnatibus* negotium Ecclesiæ salutariter consulendi erat relictum, quod Pontificum quisque deseruerat aut frigidissime tractabat.

Cum in fuga salutem quæsivisset *Johannes*, alter absens Papa *Gregorius*, precibus & decretis ad deponendam sponte infulam di-

gnitatemque Papalem per Concilium invitatus. Quod ſolenniter per Commiſſarium in Concilio præſtitit.

Ad tertium *Benedictum* ſede movendum, cum omnia conferrent conſilia, omnes admoverent machinas, Imperator Sigismundus & reliqui Reges atque Principes nodos deprehendere viſi ſunt Gordios. Donec & hos animo imperterrito ſcinderet Sigiſmundus, in gravisſimo hoc prælio victorioſisſimus.

Protrahebatur interea Concilium in multos annos, *differebatur quotidie longius præcipuum in Concilio Reformationis Eccleſiaſticæ negotium* : Quod autoritate exuti iſti Pontifices per cuniculos varios ſubruere atque evertere contenderent Concilium. Illorum enim artibus effectum, ut non ſine armis inſidiæ, Johannis præſertim, reprimi, ac integritas Concilii conſervari poſſet, quod dira prælia cum Friderico Auſtriæ Duce ſub Concilio geſta teſtantur. A Benedicti partibus abſtrahi non poterant Reges Hiſpaniæ, cum multis viris magnis in Gallia & Hiſpania. Neque inſidiarum Concilio poſitarum finis futurus, niſi Sigiſmundus Imperator ipſe in Galliam & Hiſpaniam ſe contuliſſet, ac ſacro ſuo ore pectora Regum ſacratiſſima emolliviſſet, atque in Concilii conſenſum pertraxiſſet.

Quod igitur ingentes illi fluctus in vicino Conſtantiæ mari Potamico, tempeſtate per Johannem XXIII & aſſeclas excitata, imo & turbine in Hiſpania per Benedictum aucto, Conſtantienſe Concilium inundare atque abſorbere velut diluvio viderentur, ut ſpes fructus, pacis ac reformationis, elui è Concilio dilato ac disjecto præſentiſſimum eſſet periculum, teſte *Theoderico Vrie*, *lib.* 7. Non deſtiterunt viri boni animum addere Concilio, ne adverſitatibus illis ſe frangi, & ſalutare Reformationis Eccleſiaſticæ propoſitum manibus ſuis excuti ſinerent.

Externis his impedimentis ac reformationis in Concilio quæſitæ remoris interna atque *inteſtina Concilii* accedebant ſi non bella *disſidia* tamen. Quod enim *Imperator* cum *Principibus* primùm *Reformationem* urgerent, dein ad novum Pontificem eligendum pergendum eſſe affirmarent: Magna pars male ſibi conſcia in clero vehementer huic ſaluberrimo ordini adverſata, non reformationem prius ullo modo admiſſura, quam novus eſſet Pontifex creatus, lites & rixas moverunt inter clamores & ſtrepitum. Non præteriit noſter *Vrie* in *Hiſt. Conc. Conſt. lib.* 7. *c.* 8. *f.* 194. venenum hoc inteſtinis Concilii mediis malis artibus infuſum. *Satan*, inquit, *veriſsime in congregatione Conſtantienſi cognoſcitur gverras & rixas concitare, ne inter ſe concordare valeant, ad quos* ſanctæ reformationis onus & opus *ſpectare videtur. Sunt enim alterius contra alterum clamores, jurgia, contumeliæ, & hujusmodi, quæ ſine diabolico inſtinctu eſſe nequaquam poſſent. Per quæ tantum* REFORMATIONIS NEGOTIUM IN CAPITE ET IN MEMBRIS SUMMOPERE RETARDATUR.

His obſtaculis, quo minus ſalutaris Concilii finis obtineretur, removendis omnem operam adhibuerunt, ut potuerunt, cum Sigis-

Sigismundo & Magnatibus, viri quique cordati, etiam extra Concilium degentes. In his & *clemangius* extitit. Qui ad perficienda ardua cœpta Concilio calcaria subdebat, sequenti ad Synodum hanc universalem, Constantiæ congregatam, perscripta epistola. Cujus inscriptio in MSCto Wolfenbuttelensi hæc est: *Ad concilium Generale, Constantiæ celebratum Epistola Exhortatoria, pro Ecclesiastica unitate laborandum.*

Teneriorem simul affectum in Benedictum Papam haud obscure prodidit Clemangius, etsi palam negare videretur. Quandoquidem Concilii Constantiensis decretum: Ex tribus illis remotis Pontificibus non esse quenquam ad Pontificatum iterum eligendum: Clemangio admodum invisum, reprehensionem ejus non effugit. Speraſſe namque videtur, Benedictum, suum antea herum, sibique semper carissimum, cum duobus ceteris sede motum, iri repetitum ac restitutum. Quod pio dandum affectui. Sed en os ardens Clemangii calamumque calentem.

Concilio Generali Constantiæ celebrato Clemangius.

NIsi me, *Patres in Christo Venerandissimi*, ardor maximus *unitatis Ecclesiasticæ*, meis jamdudum præcordiis altius infixus, continuisque animum meum fodiens stimulis, & *extrema* quædam, ut ita dicam, *necessitas*, ad scribendum *vestris clarissimis paternitatibus*, impellerent: Nequaquam meæ parvitatis humilitas tale quicquam aggredi præsumeret. Sed *nihil est quod amor non vincat.* De quo vere dictum est:

Clemãgii Zelus pro Concilii Constantiensis salute.

Omnia vincit amor.

Nihil quod non amor audeat. De quo alius dixit:

Audacem faciebat amor.

Nihil quod non Zelus ardentior, intima corrodens viscera, *extorqueat.* De quo scriptum est: *Zelus domus tuæ comedit me.* Et iterum: *Tabescere me fecit Zelus meus.*

Audaciã deprecatur Clemangius quod Concilio Constantiensi regulas videatur præscribere.

Parcetis itaque, *patres clementissimi*, meæ ignorantiæ meæque audaciæ, quod ad *cœtum vestrum gloriosissimum & sapientissimum* mea insulsa non pertimui mittere scripta. Quanquam absit ut ad docendas *Vestras perspicacissimas intelligentias* talia dirigam, quas & cœlestis, ut pie credendum est, unctio, & doctrinæ uberioris fœcundissima notitia, de omnibus excellentissime instruunt. Ad pauca quædam, quæ animo *de pace ecclesiæ* cogitanti pro præsenti rerum statu occurrerunt, ad remque pertinere visa sunt, solertiis spiritualibus insinuanda, per illasque dijudicanda, (si tamen non auribus vestris indigna sunt,) illa tantum transmitto. *Spiritualis* enim, ut ait Apostolus, *omnia judicat, & ipse a nemine judicatur.* Ubi autem spiritum, qui omnia scrutatur, etiam profunda DEI, virosque spirituales invenire poterimus, si in *Vestra sancta congregatione*, spiritu sancto coadunata, inventi non fuerint?

Ne autem longius plus justo sumam exordium, paucis quod dicere institui explicare conabor.

Difficile Concilii Cõst. negotium, dissidiorum in Ecclesia cõpositio. Ad constantiã in bono cœpto Concil. hortatur Clemang.

Neminem imprimis opinor mirari oportere, si grave atque tædiosum est plærisque Vestrum, quod *unitatis Ecclesiasticæ* negotium, *schismatisque* inveteratissimi constantem *extirpationem*, cujus gratia convenistis, maturius expedire non potestis. Vestrum tamen erit, viri optimi, his in rebus induere fortitudinem & constantiam, ut nulla vos terreat adversitas, nulla frangat desperatio, turbet difficultas, vincat labor, superet tædium, metus succumbere

bere faciat. Nulla denique tempora, morarumque dispendia, vestras à tam *glorioso cœpto* longanimitates ante rei susceptæ perfectionem quomodolibet avertant.

Successus Concilii Const. à Deo expectandus. Non artes humanæ difficultatib' publicis mederi poterant.

Radix autem *spei Vestræ* non in Vobis sita esse debet, sed in divinæ pietatis ac opis suffragio. Quæ vulnerat & medetur, percutit & sanat, non in humano subsidio vel consilio, non etiam in ingeniosa subtilitate, scientiarum fœcunditate, argumentorum callididate, verborum compositione, lingvarum volubilitate, contentionum certamine, sed in cœlestis auxilii clementissima miseratione, quæ suam Ecclesiam non derelinquet, neque obliviscetur in finem.

Lites, doli, fraudes bonũ propositũ Cõcilii valde turbarunt.

Tentavit jam multis artibus, multis insidiis ac machinamentis, antiquus ille Zizaniorum seminator, *concordiæque & pacis hostis*, quemadmodum audio, & satis credo, inter Vos suum virus pestiferum infundere, Vestrumque *sanctum propositum*, plurimis *dolis ac fraudulentiis eludere:* suum de agro dominico vipereum semen eradicari permoleste ferens: Nunc quidem *a principali vos abducendo materia*, ad aliasque jurgiosas & certaminibus plenas attrahendo, nunc difficultates alias, variis ex causis ac motibus erumpentes, ingerendo. Et satis est verisimile, illum *fraudis ac nequitiæ artificem* non adhuc quieturum, sed aliis insuper *astutiis ac calliditatibus*, quantumcumque sibi fas fuerit, rem perturbaturum. Sed Vestrum est, in omnibus his *obstaculis ac difficultatibus*, illius Vestra sapientia vincere malitiam, Apostolumque audire monentem: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum:* Summaque cura ac sollicitudine ad id operam dare, ne *Vester celeberrimus conventus, pacis reformandæ gratia congregatus*, sine concordiæ adepto fructu discedat. Quod si factum fuerit, nec imposterum de illa sperare licebit. Spesque simul cum cura excidet unicuique videndæ unionis.

Admonẽtur Concilii Const. patres ad cõstantiã.

Ergo, *patres optimi*, patres sancti, patres incliti, *constantes* estote, & videbitis auxilium Domini super Vos. O pii Pastores Ecclesiæ, principes populorum, columnæ & bases solidæ tabernaculi, dulces olivæ, pacis nunciæ, orbis salus, mundi lumina, domus DEI fulcimentum, quos in unum DEUS Abraham congregavit ad illuminandum hos, qui in tenebris & in umbra mortis sedent, & ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Doceant Vos in agendis futuris præterita exempla, rerum experientia eventu comprobata. Qua nullum potest esse evidentius argumentum. Si itaque boni & fervidi *Ecclesiasticæ reconciliationis* æmulatores estis, sicut, non dubito, estis, nihil Vos ab illa quærenda & quovis modo assequenda retardare debet atque avertere. Sed rejectis quibuscunque aliis rebus intercurrentibus, ad illam velut signum sagittæ semper oculos mentis vestræ intentos habere debetis. Omnes aliæ Vobis sunt curæ, quæ illi rei possunt obstare, repellendæ, quæque ab amplexu quietæ contemplationis spiritualique exercitio Magdalenæ avellunt, & nimis cum Martha de temporalibus rebus sollicitos faciunt.

Excitantur Conciliares exemplo viatoris boni.

Proponite quæso Vobis, *Patres charissimi*, in Vestro ad hanc metam progressu *exemplum* diligentis ac *boni viatoris*, qui exposito sibi loco vel termino ad quem eundum erit, si per expeditam non potest viam ad illam venire, per aspera quæque itinera illuc tendere studet, montes, rupes, rapidos amnes, invias solitudines exuperat, & per quælibet obstantia ad destinatum sibi locum erumpit. Non unicam habet pater Isaac cœlestis benedictionem, qua suæ posit ecclesiæ subvenire. Multas proculdubio habet cœlestis Medicus ille artes & sanandi vias, quas diligenter quærentibus concedit, pieque pulsantibus aperit. Si res Vobis in aliqua tentata via ex sententia non succedunt, nec res ipsas Vestris consiliis ac voluntatibus accommodare potestis, Vestros potius ad alias animos aptate. *Si non potest fieri quod vis, id velis quod possis*, ait quidam.

Consilia patrum in

Non in rebus arduis ac difficilibus immutabilia debent esse consilia, sed pro rerum

Concilio Const. varianda pro rerum & temporum circumstantiis.

rerum temporumque varietate varia atque mutabilia esse. In morbis enim Politiarum, pro rerum & temporum varietate necesse est curam adhibere, sicut in morbis corporum. Inde est illud quod Philosophi dicunt, *regulas bene gerendæ reipublicæ, non Lacedæmonias sed Lesbias*, id est, *non ferreas*, sed *plumbeas* esse oportere, ut huc atque illuc, prout rerum qualitas exigit, flecti ac torqueri valeant. Ad quod etiam virtus respicit, quam Græci vocant ἐπιείκειαν, in qua totius justitiæ vis summa consistit.

Calcar ad disfidia Pontificũ componenda.

Ponite ante oculos vestros, Patres egregii, vobiscum sedulo versate, quantum apud Deum meritum, qualem apud mundum honorem, qualem laudem, qualem gloriam, qualem apud posteros æternæ famæ memoriam eritis adepti, si ramos virentis olivæ, pacis indices, schismatis pestilentissimi siccato diluvio, ad arcam Testamenti & sanctificationis, quæ sanctæ ecclesiæ typus est, cum columba reportaveritis. Nec considerare ex adversa parte omittite, quale erit, quam Vobis turpe, quam Ecclesiæ exitiale, quamque funestum, si inter tam *multos pacis modos*, qui me fugiunt, non solum sine solida pace discesseritis, sed pace ipsa rursus exclusa, per *novam electionem*, sicut jam antea vidimus, novum schisma conflaveritis. Quod à Vestris & mentibus & consiliis & voluntatibus, piissima DEI clementia, nostris tandem malis propitiata, dignetur avertere.

Novã Põtificis electionem in Concilio Const. dissvasit Clemangius.

Unum est quod plærique vulgo jactant per vos fuisse constitutum, sed non facile adducor ut credam, Vos videlicet decrevisse, ut *nemo illorum qui de Pontificatu contenderunt in summum possit eligi Pontificem.* Numquid, *Patres*, exploratum habetis, super quem sors spiritus sancti ferenda sit? Aut numquid æquum est, ipsi Spiritui Sancto, qui sacris electionibus pie invocatus adesse consvevit, mentesque eligentium prævenire ac dirigere, Vos legem ponere, terminum statuere, limitem præfinire, ut non de persona qua voluerit, aut quæ sibi placuerit, electoribus adspiret? De quo scriptum est: *Spiritus ubi vult spirat.* Quid est, humano arbitrio velle in electionibus spiritum arctare, nisi ipsum inde excludere? Porro si certa & irrefragabilis est Apostolica sententia: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*: Audite rursum, quid ad Vos idem loquitur Apostolus: *Vos in libertate vocati estis fratres; Videte tandem, ne libertatem in occasionem detis carnis*, hoc est, carnalium affectionum. Dicite quæso, nonne potest casus accidere, qui forte jam in manibus est, ut nisi unum ex illis eligendo concordiam habere nequeatis? Quo in casu, facile est unicuique videre, quid utilius sit, illumne eligere an sine pace discedere.

Decretũ Concilii Const. Neminem ex tribo illis Pontificibus remotis iterũ esse Papã eligendũ, improbat Clemangius.

Testor autem coram DEO, & tremendo judicio ejus, non hæc in favorem cujuscunque personæ, sed in languentis ecclesiæ miserationem me dicere, quæ raptim satis & properanter effudi. Quare obsecro, ut minori rerum digestioni sermonisque decori, Vestræ dignentur paternitates ignoscere, & sinceram mentis intentionem magis quam verba delibrare.

CAP. V.

De gravissimis CLEMANGII *monitis, legitimum ac decentem sanciendi, decernendi ac definiendi, constitutionesque in Ecclesia formandi modum in Constantiensi Concilio esse observandum, neque citra autoritatem Scripturæ S. & absque ratione quidquam Ecclesiæ præscribendum. Reformationem inprimis Ecclesiæ universalem ante novi Pontificis electionem præcedere debere.*

INtegritas *Clemangii*, eminus, in Gallia, facta & fata Constantiensis Concilii observantis, non admisit eum quiescere ac tacere, cum a-

nimadverteret, nonnulla iri decretum, quæ vel cum Scriptura S. vel ratione haud convenirent.

Quapropter illorum cristas tangit, qui sibi persvaderent, fas esse quidvis in Concilio decernere, Ecclesiæ injungere, sive cum Scriptura S. cogrueret, & primæ Ecclesiæ praxi, rationeque niteretur solida, sive minus.

Qua occasione *Scripturæ S. autoritatem* atque *prærogativam* egregie vindicat: Docetque *superiorem esse Scripturam S. Ecclesiâ.* Dubia sive ex Augustino sive aliunde objecta docte & nervose solvit. Ecclesiam in terris in definiendis statutis, in judiciis ferendis, uti & in moribus suis, non omni carere labe vel infallibilem esse.

Sic *decretorum Concilii Constantiensis autoritatem* examinat. Temeritatem definiendi improbat in illis, qui verum ordinem servari nollent. Imprimis *ambitionem assessorum* reprehendit.

Inter omnia constantissime urget, nihil prius neque antiquius in Concilio Constantiensi Assessoribus esse debere, quam *Ecclesiæ mores depravatissimos emendare.* Neque fas esse ad novi Pontificis electionem in Concilio procedere, quam desideratissima prius *Ecclesiæ reformatio* suscepta & confecta esset. Sentiebat enim satis abundeque Vir perspicacissimus, plerosque in clero maxime superiori illius temporis, nihil magis reformidare, adeoque nihil sollicitius declinare, quam sui Ecclesiæque totius reformationem. Indeque omnibus viribus eo contendere in Concilio, ut hoc argumento præcipuo dissimulato vel dilato, ad novi Pontificis electionem procederetur. Huc omnes artes, omnes machinæ compositæ.

SIGISMUNDI IMPERATORIS primus atque *præcipuus* hic fuerat *scopus* colligendi orbis Christiani antistites Constantiam, *ut mores Ecclesiæ corruptissimos emendaret.* Testis locupletissimus noster *Urie*, qui millies hoc monuit ac posteritati commendavit. *Gebhardus Dacherus*, supra in *præfatione hujus partis II.* eandem *Sigismundi Cæsaris* curam, sollicitudinem, ac emendandæ in Concilio Ecclesiæ flagrantissimum desiderium, ingenue professus est. Verùm religiosissimus *Imperator* religionis finem obtinere per religiosos haud sustinuit.

Conquesti de hac arte, qua optimam *Cæsaris christianissimi* intentionem elusisset clerus, omnes boni, viri omnium statuum sinceri atque prudentes. Monere interim absque mora & absq; tædio placuit, publice privatimque, viris cordatis tum Patres Concilii, tum alios quosvis, hoc opus sibi commendatissimum haberent, & *emendationem* ne abjicerent. *Petrum de Aliaco*, *Cardinalem*, hoc illo tempore serio agentem, audiemus infra. Clemangius hic audiendus. En ergo *ex MSCto Wolffenbuttelensi* geminam Clemangii epistolam, quarum hæc inscriptio: *Collatio per scriptum habita super materia Concilii Generalis cum quodam Scholastico Parisiensi.*

CLE-

CLEMANGIUS
ad Parisiensem Professorem
De
Generalis Concilii Constantiensis
decretis.

Autoritas Ecclesiæ ō nimis est extollēda.

LIcet *ecclesiæ militantis authoritas* sit maxima, quæ, fundata supra firmam petram, convelli non potest, & adversus quam portæ inferi prævalere nunquam poterunt: *Non illi tamen nos oportet*, ut videtur, *triumphantis ecclesiæ titulos ascribere*, ut *infallibilis* sit aut *impeccabilis*: *Quæ sæpe*, ut nosti, & *fallit* & *fallitur*; Non dico in his, quæ *fidei* sunt, cum Christus ad mortem properans, de illa ad Petrum dixit: *Petre rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*: Sed in aliis, quæ vel *facti* sunt, vel *morum*, vel *judiciorum*, in quibus *propter circumstantiarum infinitam varietatem ac multitudinem* perdifficile est optimi semper medium attingere.

Eccles. in terris non est infallibilis.

Ecclesia sæpe & fallit & fallitur, in factis moribus & judiciis.

Si igitur aut *moralia* sint, aut *judicialia* ista *concilii acta*, cùm *in talibus falli posit ecclesia*, non absurdum videtur fuisse, si *ad argumentum majoris firmitatis* aliqua similium *exempla*, vel de scripturis canonicis proferrentur.

Concilii Const. decreta, vel moralia l. judicialia, rationibus probanda fuerant.

Si autem omnia *acta concilii* fidei definitiones sunt: Cum nonnulli, ut fama vulgavit, multa ex adverso producant sanctorum patrum ac synodorum decreta: Vide quale fuerat, pendente adhuc schismate, in tantarum rerum opinionumque varietate, doctissimorumque hominum controversia, *tot fidei constituere articulos*, ubi non solum conveniens, sed necessarium mihi fuisse videtur, alias saltem *constitutiones* vel *determinationes*, *quæ ab aliis in contrarium adduci* dicuntur, in partem veritatis & fidei interpretari oportuisse, & non istis esse contrarias ostendi debuisse: Ne alias in materia fidei ipsa errasse videretur ecclesia, contraria determinando.

Concilii Const. decreta non faciūt fidei articulos.

Quod enim dicis: Patrum decreta rationi non inniti solere: Certe cum tua venia, *si fidei negotium est*, vel materia contentiosa, *rationibus maxime ex scriptura ductis*, vel ex sanctorum patrum definitionibus, inniti consueverunt: A quorum vestigiis, nisi legitima gravissimaque ratione adducti, non solent discedere. Quamobrem, si contraria eos contingat statuere, explicare non omittunt, ne gratis & voluntarie in rebus arduissimis locuti videantur, Sanctorumque Patrum decreta sine causa mutasse.

In negotio fidei non absq; ratione quid statuendū in Cōcilio.

Sed jam venio ad verbum *Augustini* quod commemorasti, quo *ecclesiastica authoritas* videtur maxime extolli atque fulciri. *Evangelio*, inquit ille, *non crederem, nisi me authoritas ecclesiæ compelleret.* Mirum sane prima specie videtur, quod *authoritas* peregrinantis in terra *ecclesiæ authoritati* videtur *evangelii anteponi*: Cum in multis illa falli possit, illud omnino & nequaquam possit, & cum ipsius ecclesiæ authoritas, quantum ad ipsius radicem & fundamentum, ex Evangelio maxime constet: Imo ipsius institutio, potestas, ædificatio, non aliunde tam expresse & certitudinaliter, quam ex ipso habeantur evangelio.

De autoritate Ecclesiæ sentētia Augustini exponitur.

Ecclesiæ autoritas nō est major autoritate scripturæ.

Non certius autem videre possumus de *ecclesia* atque *evangelio*, *quod altero excellentioris sit authoritatis*, quam si demus, fieri posse, ut aliquid evangelio contrarium constituat ecclesia. Quod utique scio fieri non posse, sed fingamus, gratia melius enucleandæ veritatis, fieri posse: Putas ne, in casu illo Augustinum *pro ecclesiastico statuto fidem fuisse evangelii rejecturum?* Equidem non facile crediderim, doctorem illum acutissimum atque excellentissimum hoc fuisse facturum, aut per illa hoc verba sensisse, præsertim cum de fide evangelii Paulus dicat: *Si quis etiam angelus de cœlo aliud vobis evangelizaverit,*

Ecclesiastī cū statutū fidem Evāgelii tollere nō debet.

zaverit, anathema sit: Aliud, inquam, id est, contrarium. Scripta quippe sunt ab Augustino verba illa, nisi me fallit memoria, in libro cujus titulus est, *Contra epistolam fundamenti Manichæorum.* Manichæi autem, contra quos ibi agit, sacras scripturas pro arbitrio suo, non pro ecclesiæ catholicæ ordinatione, vel acceptandas ducebant, vel repudiandas. Vetus pro majore parte testamentum non admittebant, evangelio credi volebant, epistolas Pauli multis adjectis & detractis à falsariis quibusdam corruptas dicebant. Multaque similia deliramenta sine ratione, sed sola voluntatis suæ perversitate, de scripturis confingebant. Ut igitur doceret Augustinus, non ex voluntatis arbitrio, sed ex Ecclesiastica institutione, canonicas scripturas recipi oportere, illa verba, mihi videtur, quantum recolere datum, posuisse: *Evangelio non crederem, nisi me authoritas ecclesiæ compelleret*, hoc est, evangelio tanquam scripturæ canonicæ non crederem, vel *Evangelium Canonicam esse scripturam non crederem, nisi ecclesiæ authoritas ad hoc me compelleret, quæ illud intra corpus canonis habendum censuit, cui soli est illa authoritas attributa, ut possit scripturas canonicas facere*, & cui à quolibet fideli in hoc credi debet atque obediri. Scripta sunt à plerisque sub aliquorum apostolorum aliorumque fidelium nominibus multa evangelia, de quibus etiam meminit Lucas in prologo sui evangelii: Sed tum propter authorum incertitudinem, tum quia non usquequaque vera erat illorum narratio, non immerito inter *apocrypha* per ecclesiam deputata sunt, & à canonica catholicaque authoritate prorsus exclusa.

Canō scriptura ex Ecclesiastica institutione.

Deinde quod postea addis, *certiorem esse habitum fidei quam rationis*, & si non evidentiorem, fateor *apud fideles veros* verum esse, quod dicis, captivantes (ut inquit Apostolus) omnem intellectum in obsequium Christi ac suæ fidei. Qui profecto prius discederent à ratione quam à fidei authoritate, si utraque invicem concordare non posset. Sed *non omnia quæ ecclesia constituit, fidei sunt*, & plerumque etiam cum fidei sunt, à ratione non discrepant.

Fides certior ratione apud veros fideles.

Illud quoque quod ex *Lactantio* adducis: Ea, *quæ divinæ authoritatis sunt, cum ratione probante tradi non oportuisse*, ne per inductam rationem minueretur dicentis authoritas, similem habet responsionem. *Non enim tanquam fidei articuli sunt amplectenda quæ Ecclesia sancta determinat, utpote quæ aliquoties determinavit, quod in fidei materia non esset conveniens.*

Nō omnes Ecclesiæ cōstitutiones sunt fidei.

Denique non ignotum tibi est, tum Christum legiferum nostrum, tum ejus apostolos, in suæ legis ac fidei traditione sæpe *tale genus probationis*, quale dicebam, ex sacris veteris testamenti dictis patrum & prophetarum, in dictorum suorum confirmationem adhibuisse. Quo nullum nobis ad imitationem certius possumus exemplum proponere: Cum omnis illius actio & vita, nostra certissima atque infallibilis sit instructio.

Christo & Apostoli sua dogmata probarunt ex V.T.

Nec illud præterea te fugit, quod credo ex fonte illo imitationis Christi derivatum, quod nostri *scholastici Theologi*, etiam ad illa quæ fidei sunt *rationes* & *naturales* & *morales* quotidie adducunt, vel propter illos qui non fundatissimæ sunt fidei, sed ductu rationis in principio ad illam indigent attrahi, vel ne naturæ rationique contraria videatur fides imperare, ac per hoc ab illa, velut à re irrationabili atque inepta, pusilli plerique ac sensibus dediti, ad intelligibilia ac spiritualia non facile valentes assurgere, refugiant.

Scholastici etiam dogmatū fidei dant rationes.

Vides in Joannis evangelio ad sermonem mulieris Samaritanæ plurimos ex civitate Samariæ ad Christum venisse in eumque credidisse, qui posthac in fide firmati dicunt illi: *Jam non propter tuam loquelam credimus, ipsi enim audivimus & scimus, quod hic est vere salvator mundi.* Figurat autem, ut ajunt doctores, mulier ista Samaritana *rationem* vel similitudinem naturalem. *Samaria* quippe *conjuncta domino* interpretatur. Per naturalem vero rationem anima incipit domino per fidem conjungi. Quæ *ratio* rudes & novellos primum ad fidem ducit atque allicit.

Cum

Rationibus mens hominis primum invitatur ad fidem.

Cum in ſacramentis fidei imbuti fuerint pleneque edocti, non jam *propter illam* credunt, necillius ductu indigent, ſed illam potius tanquam viæ periti, nec ducem ulterius requirentes, repudiant. Sicque ſuæ fidei non evacuatur meritum, cui jam non humana ratio præbet experimentum.

Decreta concilii Conſt. probanda erant rationibus, tum propter objectiones, tum propter infirmos.

Non fuiſſet autem tam neceſſarium, *acta concilii* vel *per authoritatem ſcripturarum præcedentiumque conciliorum corroborari*, vel *eorum ſaltem rationem reddi*, ſi non aliqua in contrarium per doctos homines dicerentur *opponi*: Vel ſi omnes illi, quos reſpiciunt, aut ad quos ventura ſunt, ita eſſent humana ac divina ſapientia præditi, ſicut illi qui ea ediderunt. Sed cum iſta reſpiciant univerſam eccleſiam, & multa alia ſtatuta nonnullis iſtorum quorundam forte opinione videantur adverſari, credo conſultiſſimum fuiſſe, ſi rationes fuiſſent *doctorum adjectæ*, ut omni poſcenti ſuper illis rationem in promptu reddita fuiſſet, juxta doctrinam Petri apoſtoli, qui vult *nos ſemper paratos eſſe ad ſatisfactionem omni poſcenti rationem de ea quæ in nobis eſt fide.*

Non pro arbitrio res fidei ſtatuendæ in Concilio.

Non rectum eſſe arbitrabatur princeps ille apoſtolici ordinis, *nos in eorum quæ fidei ſunt tractatione aut determinatione, abſque ratione & pro arbitrio loqui*, qui omnibus fidei noſtræ rationem deſiderantibus jubet eſſe paratam. *Non ſibi debent ſolis ſapere qui in ſynodo univerſali eccleſiam repræſentant, ſed ipſi toti eccleſiæ.*

Temeritas conciliarium eſt, pro bene placito cuncta definire.

Non debent inſuper, ut videtur, *qui concilium agunt*, pro fiducia ac libertate agendi quæcunque libuerit, nimis illi initi exiſtimationi: *Generale concilium ſumus, fidenter agamus, errare non poſſumus.*

Sanxerunt ac definierunt qui *Piſano* interfuerunt *concilio*, atque ita promulgari fecerunt, per novam electionem, ad quorundam *ambitioſorum* inſtantiam præpropere factam, ſchiſma ſeſe ex eccleſia ſuſtuliſſe, pacemque reddidiſſe. Et quis in tota eccleſia tam cæcus fuit, qui non viderit, quantum & ipſosmet & univerſam eccleſiam illa opinio fefellit?

Decretũ Concilii Piſani falſum.

Nihil procul dubio deterius, nihil eccleſiæ funeſtius agi poteſt, quam priusquam omnia bene pacata pro ſecuroque pacis tractatu compoſita & concordata, ad novam procedere electionem. Quæ res & ſchiſma à principio fecit, & ſanctam dei eccleſiam incredibiliter attrivit. Quod quamdiu *beneficiorum aviditate* fiet, nunquam ſumus certam atque indubitatam eccleſiæ viſuri unionem. Et nihil, profecto eſt quod magis metuam, quam ne *in concilio iſto ambitioſi* ſua importunitate id fieri evincant, qui moleſtius ferunt, beneficia, quæ ambiunt, diutius vacare, quam ſanctam Romanam eccleſiam per hoc ſacrilegum ſchiſma funditus deperire.

Ad novi Pontificis electionẽ in Concilio Conſt. non fuerat ante procedendum, quã Eccleſia fuiſſet reformata.

Eccleſia Ro. collationem omnium in Eccleſia dignitatum male ſibi arrogavit.

Mea autem fert opinio, *ſi eccleſia illa collationem omnium graduum eccleſiæ univerſalis nunquam ſibi arrogaſſet*, vel hoc ſchiſma nunquam in illa exortum, vel non tanto tempore perduraſſe. Sed ollam non ceſſat *Hieremias* ſuccenſam videre, quia *ardens* non ceſſat *ambitio* ad illius ſuccenſionem ignem pariter ac ligna ſubminiſtrare.

Ambitio fons omnis mali in Eccleſia.

Iſta volui tecum conferendo paulo latius explicare: Quia meam non ſatis potueras mentem per literas breves & curſorias perſpicere. Deum autem teſtem invoco non in calumniam aut ſugillationem alicujus hæc me dixiſſe, ſed pia & fideli æmulatione, qua *ſalubriter & ſecure rebus eccleſiæ cupio eſſe conſultum.* Vale.

Nicolaus Clemãgio ſalubr. & ſecure rebo eccleſiæ conſulere cupit.

Ad eundem Scholaſticum ſuper eadem Concilii Conſt. materia largior atque uberior collatio.

BEne admones de *generalibus patrum ſynodis* ſobrie loqui, conſultius eſſe exiſtimans frenos ori ponere, quam de illis temerario judicio quicquam definire. Scio me à te & à quovis alio, non modo de temeritate, verum etiam de inſania ac dementia jure optimo argui poſſe, ſi de

Actorum Conc. Cōst. censor esse noluit aut judex Clemāgio

actis generalis synodi vellem *definitor* aut *judex* fieri. Quis enim ego sum, qui sensu tam parvus, doctrina minor, gradu atque authoritate minimus, de sapientum eruditissimorumque virorum sententiis *censor* velim ac *judex* esse. Avertat à me altissimus tantam præsumtionem, tantamque dementiam. Non recte, amice charissime, mea verba accipis, meamque mentem tenes, si in his, quæ ad te novissime, gratia tecum habendæ collationis, à teque percipiendæ instructionis perscripsi, *definitorie* me loqui velle credidisti. Nam quia super tuis prioribus literis aliqua apud me erant orta *dubia*, illa pro planiori intelligentia tecum quodammodo disputando, ad tuaque aliqua respondendo, explicare volui, partim *ratiocinatione*, partim *catholicarum scripturarum authoritate* in contrarium adducta comminuere, quo sic discussa obscuritatis ambage splendor veritatis perspicue magis elucesceret, quæ per objecta plerumque nubila solet clarior erumpere. Ut nunqam falli possit illa sententia, de ipsa in sacris literis scripta: *Super omnia vincit veritas.* Denique non ob aliam causam in scholis atque gymnasiis telis solet argumentorum acrius oppugnari, nisi ut hostili exercitu per illam fuso ac superato, vis ejus certissima & prorsus invicta evidentius innotescat.

Dubia de Cōc. Const. decretis quibusdā Clemāgio subnata.

Veritas vincit omnia.

Vides, quantâ in illis scriptis diligentia quantoque studio laboraverim nihil ex meo sensu vel judicio dicere, sed ferè ad omnia *scripturæ testimonium* adhibere. Ut nihil possit à me profectum vel somniatum credi. Si quid ergo *ex scripturis* aut *sanctorum dictis* objeci, quod forte *scrupulum* injiciat, vel *difficultatem* pariat, numquid propterea rem definire voluisse existimandus sum? Cum etiam illa quæ protuli testimonia tam certa atque irrefragibilia essent, ut rem ipsam definire viderentur, nullatenus *mihi* attribuenda esset illa definitio. *Non peto, per te vel quemcumque alium fidem aliquam meis dari scriptis, nisi quantum vel inconcussa sunt authoritate firmata, vel solida ratione roborata.* Alioquin nisi his fuerint firmamentis innixa, quis ego sum cui credi debeat? Ubi autem tali vallata sunt munimine, non *mihi* in illis credi oportet, sed *veritati* summæ, à qua verum est omne quod verum est. Ambrosio enim teste, *omne verum, à quocunque dicatur, à spiritu sancto* dicitur. Cui Ambrosianæ sententiæ *Augustini* etiam verba consonant, qui in *epistola ad Pascentium* ita scribit: *Neque in nobisipsis, vel per nosipsos veraces sumus, cum verum loquimur, sed cum ille in servis suis loquitur qui solus est verax.*

Scrupulū movere nō est rem definire.

Non credendum scriptis, nisi ratione nixis.

Non scriptori sed veritati credendū.

At non satis, inquis, *generalem synodum* revereri videor. Nonne *contra fidei & scripturæ sacræ certissimam veritatem quotidie disputamus, quæstiones movemus, dubia proponimus*, ut per eorum explanationem *veritas illarum certius appareat?* Imò vero pro illarum honore non puto commodius posse certari, quàm si ad certitudinis enucleationem opponendo, quærendo, exponendo atque respondendo uberius disputetur, ut si quid forte obscurum aut reconditum erat, per discussionem in apertum exurgat. Absit ut aliquid sinistri de omnibus sane synodis aut sentire velim aut dicere. Nec idcirco calumniari debeo, *minus sincere de illis sentire*, quod aliqua ad meæ ignorantiæ eruditionem circa illas *exquiro*, mihique *edisseri postulo*: Ut de illis possim non solum *sanè & fideliter sentire*, sed etiam pro captu ingenioli *vere sapienterque loqui. Licet* enim *tenuiter doctus sim, veritatis tamen investigandæ avidissimus sum.* Ex hoc autem *ardore & desiderio indagandæ percipiendæque veritatis*, illa processit epistola, quam ad te nuper miseram, literas meas superiores explicatitius evolvens, quarum non satis pro brevitate cursuque rapido mihi videbaris ex voto meo sensum assecutus, nonnulla præterea *nova dubia* interserens, *quæ de aliqua re diu cogitanda solent largius ac multiplicius emergere.* Horum *dubiorum* tu *aliqua* in tuis ad illam epistolam responsoriis literis evacuare conatus es.

Nō est irreverētia Concilii Generalis, si quid ei opponatur.

Disputationes Synodis universalibus oppositæ nō reprehendendæ.

Sed adhuc aliqui mihi restant circa illa dubietatis *scrupuli*, quos tuæ amantissimæ dilectioni patefacere institui, quæ

quæ obsecro meam velit ignorantiam in tantorum dubiorum inquisitione libentius supportare. Scio tibi alias non deesse occupationes, nec tempora tibi tam libera quam mihi fluere, quam ob causam vereor ultra quam æquum esset, tibi oneri videri. Sed nolo propter mea scripta te à legitimis aliis curis, quæ ex gradu & officio tibi incumbunt, revocari aut impediri, vel propter mea accessoria tua principalia omitti negotia. Satis habeo, si quando ab aliis vacabis occupationibus, teque animi ad hoc voluptas excitaverit, aliquid vel breviter rescribas.

Universalia cōcilia ejusdē & æqualis authoritatis non sunt.

Per te igitur informari cupio, *utrum* credere nos oporteat, *universalia concilia ejusdem vel æqualis* esse *authoritatis?* Et si ita est, quare de solis quatuor dixit Gregorius: Illa se venerari & suspicere quasi quatuor evangelia, aut totidem paradisi flumina. Si enim *indiscreta authoritatis universa* credidit, quam ob causam sola illa quatuor pro cultu venerationis nominatim expressit, dubiam de aliis suspicionem in animis hominum relinquens?

Generale conciliū falli num possit in factis aut judiciis.

Iterum per te doceri cupio, *utrum* catholica putes veritate *tenendum*, tam *in his quæ sunt facti*, vel *morum*, vel *judiciorum, generale nunquam falli posse concilium*, quam *in fide errare non posse* fideliter creditur?

Regula JCtorum Ecclesiam sæpe fallere & falli.

Si autem ita sentis, quæro: Quorsum illa spectet trita vulgo apud juristas sententia, quam pro regula habent: Quod *sæpe ecclesia militans & fallit & fallitur*: Quomodoque intelligenda sit: & quæ sit inter militantem & triumphantem quantum ad illud distantia, si utraque *quantum ad omnia infallibilis* est?

Fallibilitas Ecclesiæ in factis aut judiciis probatur.

Porrò ecclesia *in concilio* congregata nonne viatrix & peregrina est? Si autem viatrix & peregrina, in statu merendi aut demerendi esse videtur. Quod autem tale est, & *potest recte agere*, atque ita mereri, & videtur *etiam posse deficere*, si potest demereri. Neque enim rationem meriti aut demeriti videtur habere operatio, cui nec libertas nec facultas adest aliter agendi. Sane quod ecclesia *in fide* deficere non possit, certum atque expressum habemus Christi testimonium: *Petre rogavi pro te ut non deficiat fides tua.* Quod autem in aliis non possit, non tale me vidisse memini documentum. Si quid tale nosti, oro me edoceas.

Argumētū pro infallibilitate Cōciliorum solutum.

Nam id quidem quod ex evangelio commemorasti, *non multum convincere* videtur: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Et primo quidem non necesse est, ut falli non possint, in quorum medio Christus versatur. De ipso namque Christo ad quosdam pharisæorum Joannes Baptista dicit: *Medius vestrum stetit.* Nec proinde oportebat ut falli non possent. Nonne in medio insuper erat perfidissimorum Judeorum, cum crucifigeretur, & conspueretur & blasphemaretur? Et quis illos insanus dixerit tunc falli non potuisse?

Præterea dic, si placet, de qua credis assistentia *illud verbum Christi* debere intelligi? Si de *assistentia per præsentiam divinitatis*, qua ubique est, nihil ad rem pertinet. Sic quippe & nunquam peccari & nusquam posset, si ubicunque ille adesset, peccare aut falli non liceret.

Nō omnes in Cōcilio congregati sunt in gratia apud Deū.

Si de *assistentia per gratiam*, vide quemadmodum consequens esse oporteat, quoties duo vel tres pro conferendo adinvicem *de pace Ecclesiæ*, vel aliquo alio fructu, conveniunt, divinam illis gratiam protinus infundi, cum forte multa ante peccaverint, de quibus nec compuncti sunt, nec confessi. Multi siquidem fideli zelo de pace ecclesiæ conveniunt & tractant, aliquibus tamen magnis peccatis, quæ cum gratia minime stant, implicati. Vel igitur solo colloquio de aliquo pio opere illa deleri oportet, vel non necesse est illis gratiam conferri.

Gratia Dei nō facit impeccabiles.

Sed demus ut singulis taliter congregatis cœlestis confestim assit gratia, *nunquid illos collata gratia impeccabiles facit*, ut à recto non possint tramite deflecti, à gratiaque excidere, vel *ignorantia* aliqua, vel *excœcante judicium passione* præpediti? Movet gratia ad bene agen-

Gratia Dei movet ad bonum non cogit.

agendum & *excitat*, *non* autem *cogit* aut necessitatem aliquam immittit, ut aliter fieri non possit.

Si vero de *assistentia per directionem*, vel *internam de agendis instructionem* illa censes *verba Christi intelligenda*, illa *sanctis viris* adesse solet, qui spiritus sancti gratia sunt repleti, abundeque perfusi. Talibus nempe à Deo promittitur illud Psalmi: *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac quam gradieris, &c.* Talibus præterea, qui *religiose vivendo pieque operando* meruerunt spiritum sanctum habitatorem habere, de quo dicitur: *Ipse docebit vos omnem veritatem:* Et rursum: *Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia. Soli* autem *tales* censendi sunt *spirituales*, dicente Apostolo: *Vos autem non estis in carne sed in spiritu, si tamen spiritus DEI habitat in vobis.*

Quinã in Concilio dicendi in nomine Christi cõgregati.

Deinde ad veram illius sententiæ Christi quam posuisti intelligentiam, considerandum videtur, qui existimandi *in nomine Christi congregati*? Et tu quidem breviter dixisti, illos existimari debere in vero Christi nomine congregatos, *qui totis pacem laboribus quærunt Ecclesiæ reddere.* Verum nomen Christi, ut nosti, Jesus est, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. Christus namque à chrismate, hoc est, ab unctione, velut rex, dictus est, quia unxit eum Deus oleo lætitiæ præ cunctis consortibus suis. Propter quam causam etiam *Cyrus* Rex Persarum *Christus* à domino legitur appellatus. *Saul* quoque quamvis reprobus, *Christus domini* à David dictus est. *Jesus* autem ipso angelo interpretante, *Salvator* dicitur, causa interpretationis adjecta: Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. Vide igitur ne rectius sit atque ad sanctorum dicta consonantius, illos in vero Christi nomine dicere congregatos, *qui pro vera atque æterna salute, vel sui vel aliquorum proximorum suorum, vel totius ecclesiæ congregati sunt*, sive hoc per pacis sive per alterius boni salutaris inquisitionem vel adeptionem futurum sit. Sic enim fidelissimi divinorum eloquiorum tractatores illos exponunt *in nomine Jesu petere, qui ad salutem pertinentia petunt.*

Res salutis Cõcilio quarẽda.

Nam illa quidem tua *expositio* nimis *angusta* est, nec satis late patet, & præmissæ sanctorum expositioni non omnino concordare videtur. Angusta primo, quia *unicum pacis bonum* comprehendit: Deinde non sanctorum dictis plene consona, quoniam *pax*, de qua sola loquitur, non necessario ad æternam pertinet salutem, sed de mediocribus bonis est, quibus & bene uti possumus, & perverse abuti. Qua profecto si ecclesia non esset abusa, non ei per illum sublata fuisset, de quo propheta ait: *Divisi sunt ab ira vultus ejus:* Et iterum: *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Sed quia *solent longa pax ac prosperitas temporalis luxum & dissolutionem morumque corruptionem inducere*, & recte poterat de pace sua ecclesia dicere: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima:* Ideo sublata est *mala pax*, id est, quæ *malorum* fuerat *occasio.* Ut per afflictionem discordiæ humiliata, ac per hoc cum Deo reconciliata, veram *pacem justitiæ atque bonæ conscientiæ*, quæ salutare utique bonum est, Deoque gratissimum, rursus ab ipso devote quæreret adipiscique contenderet. *Arma* quippe *justitiæ*, secundum Apostolum, non solum sunt nobis à dextris, verum etiam à sinistris. Imo frequentius accidit, ut quos prospera largius concessa à Deo averterunt, adversa salubriter immissa ad eum revocent.

Pax externa non necessario ad salutẽ spectat.

Ecclesia pace externa abusa.

Pax mores Ecclesiæ facile dissolvit.

Pax conscientiæ præferenda pacis externæ.

Nec solum per adversa temporalia Deus nos erudit atque ad se revocat, sed per illa etiam quæ sunt ab illo tanquam mala prohibita. Quamvis enim malum sit *schisma*, mala *discordia*, quæ tanto in sacris literis studio vetantur ac detestantur: Quia tamen per contraria incuram esse oportet, illis plerumque per hæc mederi solet Deus, quos pax ad lubrica proclivis, aut noxia in malo concordia, *in moribus ægrotare* fecit. Cum autem sic ex malis Deus bona elicit, illisque ad bona utitur, rationem magis videntur boni quam mali habere, & expedientis quam impedientis. Ex fine enim in quem diriguntur, metienda sunt.

Discordia & dissidia Ecclesiæ ad morum emẽdationẽ sunt incitamẽta.

Quare

Schisma Pontificũ anteConc. Cõst. ansa reformationis.

Quare enim dicere non audeamus, *ecclesiæ profuisse hoc schisma oriri*, cum de malo deteriori propter ecclesiæ utilitatem dicat Apostolus: *Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, in nobis manifesti fiant.*

De illis itaque bonis est *pax temporalis ecclesiæ*, quæ secundum traditionem beati Augustini, cunctanter & trepide, & cum adjecta conditione à Deo poscenda sunt, videlicet si nostræ saluti, ad quam omnia vota nostra referenda sunt, ita expediat. Quod utique ipse salvator novit, nos autem ignoramus, ideoque illius arbitrio cuncta committere debemus. Nam juxta apostolicam sententiam, *Quid oremus sicut oportet*, id est, sicut nostræ saluti expedit, *nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis*, id est, salutaria ac spiritualia postulare nos facit. Quia de illo dicitur: *Suggeret ipse vobis omnia.*

Pax Ecclesiæ temporalis nõ tanto studio quærẽda quãta pax animæ, morumq; emẽdatio.

Si igitur *pro temporali tantum pace ecclesiæ recuperanda* aliqui in unum congregentur, non continuo secundum prædicta necesse est credere, illos in Christi nomine esse congregatos. Primo, quia *ignorant, an ad salutem ipsius ecclesiæ ita expediat*, quam verisimiliter à tumore *superbiæ*, ardore *cupiditatis*, funiculis *vanitatis*, veneno *simoniæ*, aliisque *malis moribus*, ex temporali affluentia prodire solitis, per hanc sanare divisionem Christus instituit. Qui non sineret mala evenire, nisi ex illis disposuisset bona elicere. *Quibus malis* ipsam ecclesiam, licet per *hoc schisma* graviter & diu afflictam, nondum tamen proh dolor liberatam aut sanatam videmus.

Non præcipuo Cõc. scopus sit schismatis compositio, sed morũ correctio.

Quid enim aliud sunt *temporales afflictiones*, quibus ecclesia premitur, nisi amaræ potiones, atque medicinæ, quibus temporalis *cupiditas, superbia* vel *lascivia* quasi quædam ægrotatio comprimatur: Sicut per Hieremiam dominus ait: *Cibabo te absinthio, & potum dabo tibi aquam fellis.*

Pontificũ dissidia grandiũ in Ecclesia vitiorum remedia.

Denique quia plerique *carnales* propterea pacem illam temporalem optant, ut in ocio & tranquilla quiete, nullo interpellante turbine adversitatis, suis possint voluptatibus liberius inservire. Et quis illos in nomine Christi dixerit congregatos, qui *hac mente unitatem quærunt ecclesiæ?* Hi autem carnales filii ecclesiæ non solum spiritualia nec curant, nec sentiunt, sed etiam persequuntur eos, qui sunt secundum spiritum, sicut à tempore Abel justi, quem Cain carnalis occidit, semper factum est, & usque in finem seculi semper futurum. Hi sunt qui pro temporalibus tantum commodis ad ecclesiam convolant, qui ad secularium formam vivunt, *ambiunt, cupiunt, rapiunt, præesse gaudent, non prodesse*, subditos opprimunt atque spoliant, prælationis honore gloriantur, pompis, fastu, luxu lætantur, qui quæstum pietatem æstimant, pro temporaliumque incremento quomodolibet acquirendo cuncta & facere & pati sunt parati: Qui volentes sancte, juste, innocenter, vivere, cum cachinnis irrident, hypocritas appellant crucifixique comessores: Qui denique non alios literatos in ecclesia utiles arbitrantur, nisi qui quæstuosas sunt scientias assequuti, quique temporalia didicerunt tractare, & quomodolibet tueri atque ampliare. Talibus autem ita hodie ecclesia plena est, ut vix in singulis capitulis aut collegiis alios invenire contingat.

Quod plerique pacẽ

Ecclesiæ externam aut Pontificũ unionẽ optaverint voluptatis studio, vel ambitione.

Ecclesiasticorum mores tẽpore Conc. Const.

Cum igitur non alii in ecclesiis sapientes hodie æstimentur, nisi hi temporales, ad illorumque arbitrium ac dispositionem universa agantur, si qui ad curiam Romanam, vel ad secularium principum curias, vel *ad concilium mittendi* sint, aut isti ultro tanquam prudentiores ab aliis mittuntur, aut *spe majoris promotionis*, ad quam ardentius inhiant, per favores & intercessiones maxima importunitate *se mitti laborant.*

Ad Conc. Const. ablegatorũ affectio & desideria.

Quid autem hujusmodi temporales, nisi temporalia norunt quærere? nisi temporalem quæstum fructumque cogitare? An tales putandi sunt pro *ecclesiæ reformatione in moribus & disciplina & vitæ honestate* operam daturi, qui suam maximam calamitatem hoc esse deputant, qui sibi omne quod libuerit volunt etiam impune licere, qui idcirco à suis superioribus per Romanæ sedis præsulem magna pecuniarum largitione

Cur Ecclesiæ reformatio in Cõc. Const. impetrari non potuerit.

ne eximi quæsierunt, ut suo possint incasligati vivere arbitrio? Quomodo hos credemus pro *vera & spirituali pace ecclesiæ* niti debere, quam nec sapiunt, nec intelligunt? *Animalis homo*, ut ait Apostolus, *non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi & non potest intelligere, quia spiritualiter examinantur.* Hæc autem pax vera & perfecta & *spiritualis*, sine præambula justicia & gratia Dei in vanum quæritur & expectatur, cùm de *justitia* dictum sit: *Justicia & pax osculatæ sunt*: & iterum: *Orietur in diebus ejus justitia & abundantia pacis.* Ubi semper paci justitia præmittitur. Denique Apostolus ait: *Justificati ex fide pacem habeamus.* De *gratia* autem videmus apud eundem Apostolum, cum in omni epistolari salutatione illis, ad quos scribit, *gratiam & pacem* optet, gratiam paci semper anteponi. *Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & domino Jesu Christo.*

Gratia Dei ingẽti Ecclesiæ reformatione revocanda. Quis autem nisi à spiritu dei & sapientia prorsus alienus sperare debeat, *in tanta vitiorum voragine*, quantam videmus, duo ista nisi *per ingentem & studiosissimam ecclesiæ reformationem* recuperari posse?

Reformãdi sũt mores ecclesiastici ãte, quã dissidia Pontificum eõponãtur. Liquet ergo aperte, ante veram solidamque pacem ecclesiæ, *reformationem morum ecclesiasticorum præmitti oportere.* Alioquin quomodo Deus, propter nostra gravissima scelera tam graviter contra nos offensus, nobis in iniquitatibus magis perdurantibus reconciliabitur, nisi *per vitæ nostræ emendationem* ipsas nostras iniquitates relinquamus? Ait enim ad ecclesiam dominus per Hieremiam: *Lava à malitia cor tuum Hierusalem, ut salva fiat. Usque quo morabuntur in te cogitationes noxiæ?* Nam temporales quidem homines, qui *pacem temporalem absque prævia spirituali in ecclesia* ponere contendunt, quid aliud videntur facere, quàm *sine posito ædificare fundamento?* Hos cum objurgatione gravique execratione dominus per Ezechielem prophetam arguit: *Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident, qui deceperunt populum meum dicentes pax, pax, & non est pax.* Quid est sequi spiritum suum & nihil videre, nisi humana carnalique sapientia absque spiritus sancti gratia pacem in ecclesia velle ponere, cum ipsa ad Deum oret ecclesia, *Fiat pax in virtute tua.* Et quid est dicere pax, pax, cum non sit pax, nisi *pacem* tantum considerare temporalem, *spiritualem* vero *negligere*, sine qua nec ista temporalis certa ac vera haberi potest?

Absq; prævia Reformatione Ecclesiæ omne reliquũ Concilii studiũ irritum.

Quæ alia res *in Pisana congregatione* ecclesiam Dei populumque decepit, & reclamare fecit, pax, pax, cum nulla esset pax, nisi quia carnales & cupidi homines, qui ubique ex refrigerio charitatis superabundant, *beneficiorum ardore accensi*, prorsusq; excœcati, *ecclesiasticam reformationem, quam boni & plerique fideles ante omnia fieri volebant*, impedierunt, ad novamq; mox electionem processerunt. Qua facta, & promotionibus nactis quas concupierant, *pacem* esse clamarunt, solutoque conventu, cum illa, *quam quæsierant pace*, hoc est *promotione*, reversi sunt.

In Concil. Pisano Reformatio Ecclesiæ impedita.

Irritus eventus Cõcilii Pisani.

Scire ex te magnopere cupio, utrum ne illos putes fuisse deceptos, ecclesiamque decepisse, cum ipsi catholicæ ecclesiæ se pacem dedisse retulerunt? An potius ab omni deceptione tam activa quam passiva liberos?

Cõcilii Pisani tres decepti Ecclesiam deceperunt.

Et si quidem deceptos & decepisse confiteris, cum *illi* in concilio prævaluerint, *illorumque* opinio fuerit concilii definitio, vides profecto consequens esse, *concilium falli potuisse.*

Concilium potest falli

Si autem ab omni deceptione illos censes in omnibus actis immunes fuisse, dic quæso rationes, quibus ad ita sentiendum inducaris. Ego enim meæ ignorantiæ in hac re & aliis conscius, nec illas excogitare valeo, nec videre.

Si respondes in literis tuis: Quod si aliquos forte *ambitio* more humanæ fragilitatis cœcaverit, ille tamen qui præsidet spiritus, ad finem ducit salutarem. Quare ergo ad certam & salutarem non perduxit tunc spiritus unionem? Quare *ambitiosos vincere* permisit ecclesiamque deludere dicendo, pax, pax, cum manifestius apparuerit illam non fuisse?

Ambitio regnavit in Concilio Pisano.

Illis adest spiritus, illos dirigit, atque

que ad invicem ducit salubriter, finemque bonum concedit, qui dignum in se hospitium illi paraverunt, seque ejus aspiratione & visitatione, quantum in eis erat, dignos fecerunt. Nihil autem tam charitati adversum quam *cupiditas*. Quæ charitas, teste apostolo, non est ambitiosa, utpote quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Qui præterea non modo nihil probare, sed nec patienter audire possunt, quod suæ voluntati contrarium sit. Si quis etiam apud illos de spiritus dulcedine quicquam dixerit, velut insulsum atque insipidum cum subsannatione excipiunt, cum sibilis exuffiant, cum clamore & contentione rejiciunt. Qui ficto denique fallacique corde ad sacra Dei negotia accedentes, dicunt, se quæ Dei sunt quærere, quæ pacis & ædificationis sectari, cum revera non quæ Dei sunt sed quæ sua sunt quærant. Audet Paulus in epistola ad Philippenses de Christianis fratribus sui temporis, imò de propriis comitibus loquens, dicere, *omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi*. Quod si de illis ait temporibus, quibus Christianæ religionis recens adhuc creditur zelus magis incaluisse, *cur de terrena fece nostrorum temporum non idem nobis liceret dicere?* Talibus autem fictis & solum quæ sua sunt quærentibus non adesse solet spiritus sanctus, sed illos velut inimicos effugit. Quia scribitur: *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu.* Ubi non alium puto intellectum debere nos accipere quàm illum, qui inter ejus dona numeratur, qui hominem de illorum facit sorte, de quibus dicitur: *Erunt omnes docibiles Dei.* Ut scilicet ad illa quæ Dei sunt audienda, discenda, & amplectenda, libenter cor inclinet, nec tam velit per *tumorem arrogantiæ scientiæque ostentationem* aliorum doctor videri, quàm per *humilitatem* & *sobriam de se æstimationem*, erga illos, quos se meliores, sacramentorumque cœlestium peritiores existimat, discipuli vicem tenere. Ideoque non dictus est spiritus sanctus *doctrinæ*, sed spiritus sanctus *disciplinæ*, quia non tam *doctorem* quàm *docibilem* reddit hominem. *Docibilem* inquam, quantum ad ipsum pertinet spiritum, qui interius docet de omnibus, & quantum ad spirituales viros, qui secundum apostolum omnia judicant, & ipsi à nemine judicantur. Nam ad simpliciores quidem instruendos illos doctores esse vult quos repleverit. Et licet ex igne cœlestis zeli illos velit constanter & ardenter docere, propter quod in linguis igneis apparuit, *humiliter* tamen & *modeste* suam vult doctrinam effundi. *Modestia*, inquit, *vestra nota sit omnibus hominibus.* Et alibi, *Vos qui spirituales estis, instruite in spiritu lenitatis, non tumide*, non arroganter, non clamose nec contentiose, non vincendi aut apparendi, vel scientiam suam ostendendi gratia. Ab illis itaque cogitationibus se aufert spiritus, quæ sunt sine intellectu. Ait enim dominus per prophetam: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?*

Hypocrita in Concilio.

Arrogantia & scientiæ ostentatio ex concilio absint.

Modestia opus in Concilio.

Quod si non nisi super istis dominica attestatione quiescit, & *secundum mores hodiernos pauci admodum tales in conciliis sunt*, carnalium autem & temporalium, & *ambitiosorum*, & *contentiosorum*, & illa quæ inflat scientia tumentium, *turba* solet adesse *copiosa*: Vide quemadmodum necesse sit credere, ipsum semper in conciliis vincere spiritum, consultantiumque mentes, sibi semper resistentes obicemque ponentes, ad illa quæ *saniora* sunt atque *salutariora* perducere: præsertim cum à majori numero concordium sententiarium concilii soleant decreta procedere.

Pauci olim in Cõciliis qui non ambitiosi, contẽtiosi, arrogantes.

Ista non dico astruendo, sed inquirendo potius, ut per te certior fiam, quomodo putes, *spiritum sanctum in concilio præsidere*, atque *ad ea, quæ salutis sunt, hominum* minime spiritualium mentes inflectere ac traducere.

Attende igitur, quam necesse sit *probos ac justos* viros, & spiritus sancti non cupiditatis igne ferventes, *ad concilia destinari*, qui non quærunt quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, qui de congre-

Viri probi ac justi ad cõcilia de-

stinandi qui nō quæ sua sunt quærant sed Ecclesia.

gregatis in nomine suo dixit: *In medio illorum sum*, & per Prophetam dicit: *Oculi domini super justos*, piamque spiritus sancti sui suggestionem, de qua ait: *Et suggeret vobis omnia.*

Veterum præparatio ad Cōcilium.

Solebant *antiqui patres*, *concilium celebraturi*, jejuniorum abstinentia, orandi instantia, lachrimarum inundantia, maxima cordis contritione, atque contribulati spiritus humiliatione, in timore, spiritus sancti assistentiam suffragiumque implorare, summa solicitudine ac vigilantia cordium suorum latebras emundantes, ut nihil illic tanto hospite resideret indignum, quo offensus inde averteretur. Propterea illis assistebat, illos dirigebat atque exaudiebat, & in cordibus ac labiis eorum gratiam suam diffundebat, ut non tam illi quam spiritus loqueretur in eis.

Conciliū potest falli, ex defectu præparationis.

Quid autem necessaria erat tanta *præparationis diligentia*, si exploratum habebant, se non posse falli aut deficere in his, propter quæ erant congregati? aut ex defectu præambulæ dispositionis à suo non posse fraudari desiderio? Legimus sæpe in scriptura, *propter unius* aut *paucorum culpam*, magnum innocentum hominum deoque amicorum fusum exercitum, nec illos adjutos aut exauditos, qui ad bellum contra Dei hostes sincera mente processerunt. An non sola ovis morbida universum aliquando gregem inficit?

Unius nutu totū Cōciliū potest falli.

Cum itaque *ex unius voce ac sententia tota sæpe congregata pendeat multitudo*, cur non sicut ille in judicio falli potest, ita ipsam totam fallere multitudinem: Maxime si ex humana *præsumptione* aut alia iniquitate *falli digna* sit?

Nonne per omnia recta agere, & *nunquam falli* & deficere, *solius Dei* est? Sciant gentes quoniam homines sunt, non Dii, non angeli confirmati, non sancti. Si autem homines sunt, fragiles sunt, peccabiles sunt, mendaces sunt. Omnis enim homo mendax. Variis propterea *passionibus* atq; *ignorantiis*, *quæ sæpe judicium excæcant*, obnoxii sunt, & tanto quidem peccabiliores quanto à *peccato* atque *ignorantia* vano se voluerint tumore eximere.

Affectio & ignorātia judicium excæcant.

Quod si dixeris, non ex humana infirmitate sed ex *virtute spiritus sancti* esse, quod concilium falli non possit. *Quis potest certam habere notitiam, quod majori parti concilii, quam præponderare oportet, spiritus sanctus asit?* Quis audeat judicare, se dignum esse, cui gratia sancti spiritus assistat, cum nemo sciat utrum amore vel odio dignus sit? Apostolus enim dicit, *nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum, sed neque me ipsum judico, qui autem me judicat, dominus est*, cui scilicet soli nota est mentium puritas, cum præterea tam paucos cernamus ad vota dicenda contritos atque confessos accedere.

Major pars concludens in Cōcilio nō semper spiritu regitur.

Dices forte, esse verisimile, gratiam spiritus sancti semper *aliquibus* vel *paucis* in concilio adesse, quorum ignita atque efficaci persvasione ad illa quæ salutis sunt cæteros attrahat, dans voci tanquam voci suæ vocem virtutis, qua in animos audientium potentius influant. Quoniam, ut ait Salomon, *verba sapientum sunt quasi stimuli & quasi clavi in altum defixi.* Possunt tales, si qui ibi sunt, illos *monere*, quorum Deus corda tetigerit, quique ex debita dispositione & spiritus sancti præventione ad spiritualia sunt capienda idonei. Alioquin si *multitudo* propter peccatum atque indispositionem *digna est decipi*, paucos ad se illi flectunt viri spirituales, nec qui possint adversus alios contentiosa & clamorosa multitudine instructos prævalere. Nonne in concilio Achab Propheta domini Micheas affuit, qui ea quæ suggerebat spiritus sanctus intrepide dixit, nec tamen regi aut cæteris malis Prophetis, ex sensu ac spiritu suo loquentibus aliquid persvasit, quoniam *digni erant decipi.* Quemadmodum ad spiritum mendacem, qui ad illos decipiendos mitti petierat, prædixerat Dominus, *decipies & prævalebis.*

Pauci in Concilio sinceri reliquis cedere cogūtur.

Quis autem possit certo scire, an *major pars concilii* sit *digna decipi*, ex qua pendet definitio. De templo suo quid loquatur dominus contra illos, qui sibi falso promittebant, quod propter eorum iniquitatem Deus illud non desereret,

Major pars cōcilii sæpe insincera.

reret, apud Jeremiam lege. *Nolite confidere*, inquit, *in verbis mendacii, dicentes, templum domini est. Quoniam si bene direxeritis vias vestras & studia vestra, si feceritis judicium & justitiam*, & cætera multa quæ illic sequuntur, *habitabo vobiscum loco isto.* Deinde cum plurima illorum peccata annumerasset, adjecit atque ait: *Ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris. Ite in Sylo ubi habitavit nomen meum à principio, & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei. Et nunc quia fecistis omnia opera hæc, & non audistis me, faciam domui huic in qua vos habetis fiduciam, sicut feci Sylo, & projiciam vos à facie mea.* Et conversо ad Prophetam sermone sequitur: *Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te.* Ubi licet aperte intueri, quam modicum apud contumaces Deique contemptores, & apud Deum pro illis sancti justique proficiunt. Quid autem est templum domini, nisi Ecclesia Dei? Quamvis ad judæos ista sint dicta ad literam, & pro illis scripta, tamen secundum traditionem Apostolicam, in figura dicta sunt illis, quæ figura Ecclesiam Christi moresque ejus videtur respicere.

Sed adhuc forte dices, *falli non posse promissa domini*, quibus cum ecclesia sua usque ad consummationem seculi se futurum spopondit. Fateor sanè, certum esse, *illa* falli non posse. Sed ubi & *cum quibus* per gratiam *in ecclesia sua sit*, non nostrum, sed illius est nosse. *Novit dominus qui sunt ejus*, inquit apostolus. Nos autem quomodo nosse possumus? In sola potest muliercula per gratiam manere ecclesia, sicut in sola virgine tempore passionis mansisse creditur.

Quinã in Concilio à Deo regãtur, soli Deo constat.

Numquid ergo erit majoris authoritatis aut prærogativæ *concilium episcoporum hujus temporis*, & propter illorum justitiam quorundam etiam cum illis doctorum hominum, quam congregatio fuit apostolorum, qui tamen *omnes* declinaverunt & relicto *Christo* fugierunt.

Concil. Const. non melio collegio discipulorũ Christi, qui à Christo fugerũt?

Numquid præterea majoris erit prærogativæ, quam universa *militans ecclesia*, in qua dixit Augustinus non impleri posse quod ait apostolus, *ut exhibeat sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam*, sed tantum in cœlesti Hierusalem, ubi verum erit quod scriptum est: *Sine macula sunt ante thronum Dei.*

Ecclesia & Conciliũ non sine labe.

Quid aliud credere possumus causæ esse, quare illa *quatuor concilia*, quæ tanta præ cæteris excellentia commendat Gregorius, scilicet *Nicenum*, *Constantinopolitanum*, *Ephesinum primum* & *Chalcedonense*, singulari sint inter alia veneratione *sacrosancta habita*, nisi quia ex sanctis erant hominibus collecta? Proptereaque in illis & per illos suas mirificavit Deus voluntates, sicut per sanctum prophetam dixit: *Sanctis qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.* Spiritus enim ubertate ditati pinguedineque saginati nihil petierunt aut constituerunt, nisi quod vellet Deus, & ideo non sunt fraudati à desiderio suo. Tales congregat spiritus sanctus, talibus adest, in medio talium versatur & volitat, & deliciæ sibi magnæ sunt cum talibus esse filiis hominum. Secus autem de illis, de quibus uno interjecto versiculo subjungitur: *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus.* Quæ autem sint conventicula, quæ se congregaturum negat, nescio, nisi ea dicantur, quæ ad tractandum de temporalibus vel carnalibus congregata sunt. *Sanguis* quippe & *carnalia* significat, ut *Libera me de sanguinibus Deus*: & *temporalia* interdum, ut in Ecclesiastico, *Panis egentium vita illorum, qui hunc defraudat, vir sanguinum est.*

Primorũ quatuor Cõciliorũ œcumenicorũ authoritas.

Carnales in Cõcilio, contentiosi.

Quid autem aliud quam *carnales* sunt, qui concilii negotia & iracunde, & clamorose, cum jurgio & amaritudine tractant, secundum illud apostolicum: *Cum sint inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis?* Si autem carnales, quomodo spirituales? Cum caro concupiscat adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. Præterea si carnales, quomodo rerum spiritualium idonei judices? Cum de illis patenter dicat Apostolus: *Spiritus omnia judicat, & ipse*

ipse à nemine judicatur. Denique spiritualibus viris apostolus idem prædicat: *Instruite in spiritu lenitatis.* Suavis quippe atque benignus est spiritus sapientiæ, non asper, mordax, clamosus atque contumeliosus.

Fata Concilii Pisani A. 1409. Romani, 1412. Costan. 1415.

Duo jam ante pauca tempora super schismatis abolitione facta sunt *concilia*, & in ambobus à votis & spe excidimus, utiqam in *tertio* isto voti compptes sumus.

In *secundo* autem illorum *conciliorum* audisse te arbitror quid contigerit. Scis enim. Convocaverat *ante annos fermè quatuor concilium Romanæ ecclesiæ*, maxima quorundam compulsus instantia, *BALTHASAR* ille perfidissimus, nuper Petri sede, quam turpissime fœdabat, ejectus. In quo, *pauctissimis concurrentibus extraneis*, ex aliquibus qui assuerant Italicis, *sessiones aliquot* tenuit, in *rebus supervacuis* nihilque ad utilitatem ecclesiæ pertinentibus tempus terendo consumptas.

Miserum Conciliū Romanū à Johan. e XXIII. congregatum.

Cumque ante *primam concilii congressionem* pro invocatione sancti spiritus solito fuisset de more *missa celebrata*, ubi concilium consedit, ipseque *BALTHASAR* in parata sibi cathedra sublimior præsedit, ecce *dirus & feralis bubo*, funeris aut alterius, ut ajunt, calamitatis semper nuncius, è latebris suis erumpens, *cum sua illa horrifica voce* continuo advolat, super trabemque templi mediam *oculis in Balthasarem* directo intuitu *conjectis* astitit. Cœperunt universi *mirari*, quod nocturna avis & lucifuga diurna luce in turbæ medium advolasset, *malumque omen* ex prodigio non immerito auspicabantur. *En*, inquiebant suppressa voce alter ad alterum, *in specie buboris spiritus sanctus adest.* Cumque cæteri & *se mutuo & Balthasarem spectantes, vix risum tenerent, Balthasar ipse*, in quem solum ille fixa acie oculos intenderat, *rubore suffusus sudare*, angustiari, atque intra semetipsum vehementer æstuare cœpit. Tandemque non inveniens, qua alia posset ratione huic tantæ suæ confusioni consulere, *soluto concilio surgens abcessit.*

In Concil. Rom. bubo comparuit.

In specie buboris spiritus S. adesse in Conc. Ro. creditus.

Sequuta est deinde *altera sessio*, in qua rursum more simili, licet minime vocatus, *bubo* adesse non omisit, *verso semper in Balthasarem intuitu.* Quem ille rediisse conspiciens, majori quam prius verecundia merito *conturbatus* est. Nec illius ultra ferre prævalens conspectum, *fustibus illum terrificisque clamoribus abigi præcepit.* Sed ille nec vocum inquietudine, nec aliis tremefactus molestiis *effugere voluit*, donec fustium crebris ictibus acerrime pulsatus, in conspectu omnium *exanimis decidit.*

Bubo ex Concilio Ro. expelli non potuit.

Hæc ex quodam fideli amico didici, qui illis diebus recto gradu *Roma* veniebat, super quibus cum propter rei insuetudinem hæsitare cœpissem, per me vehementius adjuratus, verissima se retulisse confirmavit. Addebat autem, *omnes*, qui aderant, *in magnum contemptum atque irrisionem concilii* ex hac re adductos, paulatim *toto dilapso concilio*, nihil illic prorsus actum esse fructuosum.

Conciliū Ro. absq; fructu solutum.

Perspice igitur quantæ videntur posse *occasiones deceptionis* aut fallaciæ, aut frustrandi irridendique concilii incidere, sive *ex capitis inepitudine*, ut in illo concilio de quo modo loquebar, sive *ex indignitate majoris partis* congregatorum, quæ ad gratiam sancti spiritus percipiendam non est rite parata, quæ non nisi puras gaudet mentes invisere. Unde sanctus David rogando dicturus, *Spiritum rectum innova in visceribus meis*, qui scilicet recte me agere doceat, & falli non sinat, non immerito præmisit, *Cor mundum crea in me Deus*, tanquam certissime cognoscens, se non nisi corde mundato rectitudinem spiritus, quæ illum in agendis, ne falleretur, dirigeret, posse consequi.

Multæ causæ, quibus cōciliū universale possit in errorem deduci.

Possunt insuper aliæ causæ deceptionis & fallaciæ in concilio contingere, sive in aliquibus ex nimia præsumptione vel æstimatione suæ sapientiæ, per quam se putant satis ecclesiæ posse subvenire: De illa autem sapientia scriptum est: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*, illorum scilicet, qui contra apostolicam admonitionem prudentes sunt apud semetipsos & plus sapiunt quam oportet: Sive postremo ex negligentia intuen-

tuendi scripturas divinas, sanctorumque patrum, in quibus sacrarum spiritualiumque rerum & petendarum & impetrandarum forma oportunius tradita invenitur.

Quæ si ita sunt, vel esse possunt, nihil enim affirmo, sicut temerarium videris arbitrari, *generalem* dicere *Synodum fallere, errare, aut falli posse*, ita tutum est considerare, ne forte non omnino à temeritate alienum sit, nunquam illam posse deficere, velle pertinaci defensione astruere, nisi aut firmissima authoritate, aut certissima ratione ita esse convinceretur.

Quod etiamsi certo & evidenti esset documento monstratum, non adhuc tamen utile crediderim, *illos qui ad synodum ipsam conveniunt*, isti inniti æstimationi: Ne forte sub umbra atque occasione talis *confidentiæ*, aliqua vel ex humana præsumptione, quæ inde possit apud multos contingere, nimis leviter sibi agenda susciperent, vel minori consideratione digesta statuerent. *Optimus* nempe *custos disciplinæ* totiusque rectitudinis *timor* est, ad quem penè tota scriptura mira solicitudine unumquemque hortatur. *Noli altum sapere, sed time*, inquit Apostolus. Et alibi legitur, *Beatus homo, qui semper est pavidus.* Denique Job sanctissimus ait: *Verebar omnia opera mea*, quare merito *rectus* fuisse ac *timens Deum* describitur. Timor siquidem sapientes facit, atque ideo non ex facili fallibiles. *Initium* enim *sapientiæ timor domini.* Timor justos facit, dicente scriptura: *Qui sine timore est non poterit justificari.* Qui autem justi sunt, exaudiri merentur, nec repulsam in votis suis sustinere: Quoniam scriptum est: *Desiderium suum justis dabitur.* Et in Psalmis cum dictum esset, *Oculi domini super justos*, statim adjunctum est, *Et aures ejus ad preces eorum.*

Assessores Concilii ne suæ nimium fidant sapientiæ.

Timore & magna cautione opus in Concilio.

Timor postremo sanctos facit. Unde est illud Apostolicum: *Perficientes sanctificationem in timore Dei.* In talibus autem, ut supra dictum est, voluntates suas spiritus sanctus mirificat.

Isti sunt æstus & *scrupuli dubitationum*, qui in re, de qua invicem conferre cœpimus, adhuc apud me remanserunt, forsitan plures ac majores possent aliis doctoribus occurrere. Super his autem, dum tibi per ocium licebit [nolo enim alias quicquam à te exigere] ad meam poteris instructionem, animique serenationem, quid sentiendum existimes, aperire. Forsitan mihi & aliis non tanta in materiis istis occurrerent *dubia*, si *in conciliorum definitionibus*, vel ex scriptura divina vel aliunde rationes atque *probationes* essent *adjectæ.* Quoniam, ut sapientissime inquit Hilarius noster, *intelligentia doctorum ex causis est assumenda*, quod à principio dixi mihi videri rectius fuisse.

Scrupuli de Concilii Const. decretis.

Concilii statutis rationes erant adhendæ.

Ex his igitur atque aliis, quæ tibi forte cogitanti melius occurrent, vides, ut puto, quam congruum fuisset, ut non dicam necessarium, *legitimis* aliquibus *documentis* tantas *confirmandas fuisse novas editiones*, quarum omnium non alia affertur probatio, nisi quod per generalem sunt synodum constitutæ, quæ falli aut errare non potest. Quod an ad perfectam illarum intelligentiam sufficiat tu videris. Ubi præsertim tanta ex scripturis obstare videntur, quæ etsi non apud doctissimos, apud simplices tamen & minus doctos magnam possunt ambiguitatis vel scandali præbere materiam. Tibi vero non ignotum est, quanta cura cavendum esse moneat Christus, quantaque Paulus, ne parvulis in Christum credentibus occasio præstetur scandali.

Bene igitur fecerit tua charitas, si huic ignorantiæ meæ, pro sibi à deo concessa doctrina mederi studuerit. Nihil autem in his & in aliis scriptis astruere intendo, nisi quod catholicæ veritati sit consonum. Si quid autem minus certum, non asserendo sed dubitando, vel argumentando proposui, quo de certitudine plenius possim informari, non puto quod ad temeritatem debeat mihi imputari. Alioquin temerarium esset, intellecta velle à sapientioribus discere. Quamvis etiam profecto paratus sim, si ea quæ me movent dubia explicando aliquid in radice veritatis minus fundatum, aut fideli admonitu illud eradere, aut ad lineâ rectitudinis lima exactiori emendare. Vale.